БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үнделеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 ЧЫЛ. ФЕВРАЛЬ 27 ВОСКРЕСЕНЬЕ

№ 49 (8817).

Өртээ 2 көп.

КАМНАЛГАЛЫГ АЖЫЛДААРЫ— ҮЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИ

ССР Эвилелиниң тургустунганындан бээр 50 чыл болурун талептиг уткуур дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжы улам калбарып турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы коммунистиг тургузуушкуннуң улуг программазын амыдыралга боттандырар дээш совет кижилерниң чогаадыкчы энергиязы, тура-соруу улам-на хайныккан.

Беш чылдың баштайгы чылының түңнелдери совет кижилерни өөрткен. Ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейи болгаш инициативазы өзүп турарын түңнелдер тодаргай көргүскен.

Чаа беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдарын күүседиринге Совет Тываның ажылчы чону база талептиг үлүүн киирген. Беш чылдың планнарын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле москвачыларның болгаш ленинградчыларның үлегер-чижээн колхоз, совхозтарының, үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниң коллективтери здерип, ол шимчээшкинге киржип, беш чылдың ийиги чылы—1972 чылдың планнарын хуусаа бетинде күүседир дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган.

Ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедиринге үндезилээш, чоннуң чаагай байдалын көдүрер кол сорулга болза, социалистиг экономиканың бүгү болдунар аргаларын болгаш курлавырларын мобилизастаарын негеп турар.

Планнарны күүседирде чарышты калбартып турган, артык чарыгдалдарны болгаш чидириглерни болдурбазынче, күш-ажыл, материалдыг, сак-хөө курлавырын камналгалыг болгаш бүдүрүкчүлүг ажыглаарынче совет кижилер улуг кичээнгейни салган. Бүгү-ле чүвеге камналгалыг болуру дээрге социалистиг ажыл-агыйны эргелеп башкарарының эң чугула принциптеринге бирээзи болур. Ынчангаш бүдүрүлгениң хемчээлдери калбарып, бүдүрер продукцияның хемчээлинге онаштыр эт-хөреңгиниң болгаш материалдарның чарыгдалдарын кызырарын чугулалап, камналганы алыр сорулга салдынып турар амгы үеде камналга чурумун шыңгыы сагыыры онза ужур-дузалыг.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң камналга чурумун шыңгыырадыр дугайында чагаазының соонда бүдүрүлге курлавырларын, ажыл-агыйны ажыктыг удуртуп башкарарының чаа арга-хевирлерин дилеп тывары массалыы-биле калбарган. Камналга дээш шимчээшкинге ажылчы чоннарның идепкейлиг киржилгези өөрүнүү түңнелдерни бээр дээрзин дуржулга тодаргай көргүзүп турар. Ооң ачызында чогаадыкчыларның саны чыл бүрүде улам өзүп турар. Бүдүрүлгениң улуг курлавырларын ажыглалга киирип шыдаар хөй техниктиг чаартылгаларны олар кылган.

Бүдүрүлгеге шиңгээдирин көргөн хөй техниктиг чаартылгаларны боттандырганындан муң-мун рубль түңнүг оттулар чүүлү, электро энергияны, дилиг материалдарын камнап алган. Транспорт коллективтери, колхоз, совхозтарның механизаторлары камнап алган кыыр-чаар материалдары-биле бо чылдың элээн каш ажыл хүннеринде ажылдааннар-даа.

Бир миллион 254 муң киловатт-шак электри энергиязын, 1030 тонна хөмүр-дашты, 710 тонна үрезинни, 230 тонна цементини болгаш өске-даа материалдарны, продукцияны эрткен чылын камнап алган. Бо камналга бистиң ажылчыларывыстың шудургу ажыл-ижиниң түңнелинде чедип алдынган.

Камналга дээш демиселге улусчу контроль органнарының, хөй-ниитиниң ролю бедээн. Кызылдың № 12 автобаазазының улусчу контролёрлары автотранспортту, дериг-херектелдерни ажыглап турарында четпестерни, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр фактыларны чогуур өйүнде илереткен.

Кызылдың сүт заводунга сүт болгаш сүттен кыыган продуктуларның үрелип турган фактыларын илереткен. «Тес-Хем», «Чыраа-Бажы» совхозтар техниканы багай кадагалап, ооң тус-тус кезектерин адырып, тоймаглаан. Чамдык бүдүрүлгелерниң удуртукчулары ажыл-агыйның чорудулгазында бар четпестерни өөп эртип, шаңнал алыр сорулга-биле күруне мегелеп турган фактылар бар. Кызылдың дааранылга фабриказы меге сан-чурагайлар киирип турган, 9500 рубльди меге шаңнал-мактал хемчеглеринге үндүрген. Ындыг янзылыг четпестерни «Тыва даг-дүгү» комбинаттың удуртукчулары база болдурган. Сак-хөө чурумун каржызы-биле үрээн кижилерге шыңгыы хемчег хүлээткен. Бо бүгү илерээн четпестер камналгалыг ажылдаары-биле канчап-даа дүүшпес.

Бар курлавырларны ажыглаар, камналга чурумун быжыглаар дээш демисел үе-үениң айтырыы эвес, ол дээрге партия, Совет органнарның организас-массалыг ажылының төвүнге турар ужурлуг айтырыг-дыр. Камналга дээш демисел ажылчы чоннарның бүгү-ле коллективтеринде дең-дески чорувайн турарын демдеглээри чугула. Бүдүрген продукцияның шынарының кудузундан карылгалар чамдык бүдүрүлгелерде дыка улуг. Ынчалза-даа бо чугула айтырыгже амдаа чогуур кичээнгейни салбайн келген. Үрей ыыган ажылдан болгаш шын эвес сорттаашкындан болган чидириг амдаа улуг болуп артпышаан. Кызылдың эзт комбинады (директору эш Астраханцев), Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели (начальниги эш Ильин). Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң чамдык бүдүрүлгелери бүдүрер продукциязының шынарынче чогуур сагыш салбайн турар.

Республиканың хөй тудуг организациялары амдыгаа чедир карылгалыг ажылдавышаан, ында ажылды организастааны четпес, күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкак. Чүгле «Тыва тудуг» трест эрткен чылын 911 муң рубль карылгалыг болган.

Көдээ ажыл-агыйны, ооң кол адыры мал ажылын хөгжүдеринге бар курлавырларны ыракта четпес ажыглап турар. Колхоз, соехозтарда ажыл-агыйны эвес, төтчеленчи чоруктуң фактылары ам-даа бар. Улуг-Хем, Эрзин, Чаа-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарга эрткен чылын ниитиниң хөй баш малы өлүп когарзанын чогум-на ооң-биле тайылбырлап болур. Партия, совет, улусчу контроль органнарын бо чорук дүвүредир ужурлуг.

Тудуг, садыг, транспорт организацияларының коллективтери материалдыг курлавырларны камныг чарыгдаар хөрекке хөй үүлүү кылып болур. Коллектив бүрүзү ажыл-агыйжы өзу-биле ажылдаар болза, ниитилел бүдүрүлгезиниң чаа-чаа арга-курлавырларын илередип болур.

Бүгү-ле чүвеге камналга дээш демиселге кижи бүрүзүнүң идепкейлиг киржилгезин үе негеп келген. Чиг-этти, материалдарны, техниканы, бүдүрер продукцияны ажыл-ишчи өзу-биле көрбес чоруктарны карак ужу-биле өөп эртип болбас. Одаар үүлүү, электроэнергияны, акша-хөреңгилерни, материалдарны чарыгдаарының норма-чижээн үрээр чоруктарга удур шиитпирлиг демиселди калбартыр хөрек.

Улуг-даа, бичии-даа хөрекке камналгалыг болуру хүннүң эң чугула сорулгаларының бирээзи болурун уттуп болбас ужурлуг бис.

Космоска шылгаранган шенелде ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗУЛГАН!

СЭТА-ның дыңнадыы

Совет космос эртеми болгаш техниказы Айны шинчилээринге чаа тиилелгени чедип алган. «Луна-20» автоматтыг станцияның ужудуушкунунуң программазы чедиишкинниг доозулган.

1972 чылдың февраль 25-те «Луна-20» автоматтыг станцияның дедир ээп келиишкин аппарады Совет Эвилелиниң девискээринде хонар дээн районунга хонуушкунну боттандырган. Айны шинчилээринин ээлчеглиг сорулгазы кайгамчык чайыннанчаа-биле шиитпирлеттинген. Ай девискээринде баары эн-не берге материктен бир дугаарында-ла алган ай довурааның хевирлерин Черде чедирип келген.

Космиктиг нарын шенелде элээн каш ээлчеглер-биле боттанган.

«Луна-20» автоматтыг станцияны 1972 чылдың февраль 14-те салып үндүрген турган. Космоска 105 шак дургузуида ужудуушкуннуң соонда станция селеноцентриктиг орбитаже үнген. Ай девискээринде хонзун дээн районунга хонуушкунну хаңдырар сорулга-биле февраль 19-та ооң таарыштырылгазын кылган.

Февраль 21-де Москваның шагы-биле 22 шак 19 минута турда «Луна-20» автоматтыг станция Айның эң-не кадыр-берт даг-даштыг черинге чымчаа-биле хонупкан. Ынчан автоматтыг аппаратты кадыр-берт черлерге хондурарының эртем-техниктиг сорулгазы чедиишкинниг шиитпирлеттинген.

Айга барып хонупкан соонда болгаш борт системаларын хынаан соонда, телефотометриктиг тургузугларны ажылдадыпкан. Оларның дузазы-биле Ай кырының чурумалының алдынганы Айның довураан алыр черни шилип алыр арганы берген. Ай довураа алырының бүгү хемчеглерин Черден команда ёзугаар чоруткан. Ай довураа алырының механизми өрүмнээшкинни кылып, Ай довураның хевирлерин алыр ажылды чоруткан болгаш ооң соонда дедир ээп келиишкин аппарадының контейнеринге ону киир ургаш, герметизастап дуглаан.

Февраль 25-те «Луна-20» станцияның космос ракетазы Черге ийиги космос дүргедээшкини-биле чоокшулап келген. Санап каан үезинде дедир ээп келиишкин аппарадын космос ракетазындан адырарын боттандырган.

Дедир ээп келиишкин аппарадының чер атмосферазының дыгыш каттарынга киреринин өйүнде аэродинамиктиг тормозтаашкынны эгелээн. Ооң эң сөөлгү участогунга парашют системазын ажылдадып киирген, ынчангаш Москваныы-биле 22 шак 12 минута турда дедир ээп келиишкин аппарады кончуг ылавылалдыы-биле, аңаа кээп хонзун дээн районунга — Казах ССР-ниң Джезказган хоорайының сонгу-барыын талазында 40 километр черге кээп хонупкан.

Космоска нарын шенелдениң бүгү чадалары — станцияның Айже болгаш селеноцентриктиг орбита-орук-биле ужудуушкуну, Айга чымчаа-биле хонганы, Ай довураан алганы, Айдан ужудуп үнгени болгаш Черге ээп келгени—программа-биле бүрүн дүүштүр болуп эрткен.

Автоматтыг аппараттың Айның материк кезээнден чедирип эккелгени ай довураның хевирлерин эртем талазы-биле ону шинчилеп көөр кылдыр ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга шилчидип берген турар. Айның чаа районундан алдынган довуракты шинчилеп көөрү болгаш анализтээри Айның бойдузун болгаш өскерлиишкинин билип алыр дугайында билиглерни калбартыр.

Совет «Луна-20» станцияның ужудуушкуну болза, автоматтыг аппараттарның дузазы-биле Айны болгаш планеталарны шинчилээриниң калбак аргаларының барын база катап көргүскен болгаш делегей космонавтиказының төөгүзүнге чайыннанчак арынны киир бижээн.

Он тоску доозулга

Көдээ ажыл-агый техникуму Тывада баштайгы ортумак тускай өөредилге черлериниң бирээзи. Ол тургустунуп келген чылдарында республиканың көдээ ажыл-агыйынга 2465 тускай эртемчиглерни белеткеп берген.

Техникумну доосканнардан бо хүннерде совхоз директорларында болгаш колхоз даргаларында 16. Көдээ ажыл-агый министерствозунуң болгаш районнарның ол талазы-биле харыысалгалыг ажылдарында — 35, кол тускай эртемчиглеринде — 72 кижи бар. Көдээ ажыл-агый эртемчиниң кандидады Хая Евгак, кол мал эмчиси Анатолий Захаров, министр Тунгар Лаасол, совхоз директору Сергей Седен, колхоз даргазы Павел Филиппов, кол зоотехник Куулар Монге, кол инженер Монгуш Кара-оол олар база-ла бо техникумнуң доозукчулары.

Дүүн, техникумнуң он тоску доозукчуларының байырлыг кежээзи болган. Тускай өртемиш эртемниг дипломун 123 кижиге тывыскан. Оларның араызында Владимир Долумажап—«Мөгөн-Бүреп» колхозка, Тамара Кускай — «Торгалыг» совхозка, Валерий Сендажы—«Малчын» колхозка, Михаил Черепанов — «Чодураа» колхозка, Валерий Чүлдүм — «Сүт-Хөл» совхозка, Мария Ооржак—Мөнгүн-Тайгага барып ажылдаарлар.

Чадаананың хөмүр-даш разрезинин коллективи бүдүрүлге культуразын бедидер, күш-ажылдың сагылга-чурумун экижидер дээш хөй үүлүдерни кылып турар. Ол демиселге слесарь Н. Тихонов, машинист Г. Зуев олар идепкейлиг киржип, кылымак ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Н. Тихонов биле Г. Зуев олар ажыл үеэнде.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Эш Л. И. Брежнев эш Хо Дамны хүлээп алган

Февраль 25-те СЭКП ТК-ның Чаңгыс секретары эш Л. И. Брежнев Корей Улус-Демократтыг Республиканың чазак төлөөлериниң баштыны, КҮДР-нуң даштыкы херектер министри эш Хо Дамны хүлээп алган.

Ужуражыышкын үезинде Корей чартык ортулукта байдал дугайында санал-опал солчуушкуну болган. Эш Хо Дам Мурнуу Корейден АКШ-тың шерийн үндүргеш, даштыкыдан кандыг-даа холдаарлаашкын чокка демократтыг эгелерге Корейин тайбың арга-биле катап каттыштырарының дугайында КҮДР-нуң сапалдаан программазының дугайын тайылбырлап дыыпаткан.

Корейиниң национал чаңгыс эвин катап тургузарынче бодлаш Корей чартык ортулукта дүшкүүрүг чорукту үзүткааринче үлгаан КҮДР-нуң күжеинишкиннерин шиитпирин-биле деткип турары дээш СЭКП ТК-га болгаш Совет чазакка эш Хо Дам Корейниң Күш-ажылчы партиязының ТК-зының болгаш КҮДР-нуң чазааның омуңзааниден ханызы-биле өөрүн четтирген илереткен.

Корей айтырыын шыны-биле шиитпирлээри дээш, Мурнуу Корейден даштыкы шеригдерни шуптузун үндүрери дээш КҮДР-нуң демиселин Совет Эвилели моон-даа соңгаар бүгү хемчеглер-биле деткирин эш Л. И. Брежнев демдеглээн. КҮДР-нуң чаа боттуг саңалдарын, ооң-биле кады Соңгу болгаш Мурнуу Корейниң аразында тайбың дугайында болгаш чугаала; жыышкынчар кылыр дугайында саналыг Совет Эвилелиде ханызы-биле, билин, аңаа каттыжып турар. Ол саналдар чүрүү демократтыг эгеге тайбың өзу-биле каттыштырарынга болгаш Корей чартык ортулукта байдалды чогумчударынга чаа, улуг аргаларны ажыдын турар.

Чылыг болгаш найыралдыг байдалга боон эткен ужуражыышкын үезинде Совет Эвилели биле Корей Улус-Демократтыг Республиканың арызынга акы-дуңма найыралдыг болгаш кады ажылдажылганың харылзааларын улам хөгөдериниң болгаш быжыглаарының айтырыгларын база чугаалашкан.

ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң КҮДР-да элчизи Н. Г. Судариков, корей талаадан КҮДР-нуң ССРЭ-де элчизи Квон Хи Ген олар ужуражыышкынга киришкен.

А. А. Громыконуң Франциянның ДХМ-ниң чингине секретары-биле беседазы

Февраль 25-те ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко Совет Эвилелиде аян-чорук кылып келген Франциянын Даштыкы херектер министерствозунуң чингине секретары Э. Эльфаннны хүлээп алган.

Беседа үезинде совет-францыз политиктиг кады ажылдажылганы улам быжыглаарының чугула айтырыгларын чугаалашкан. Ол дугайын чугаалашканы ажыктыг болган болгаш ССРЭ-ниң болгаш Франциянның удуртукчу ажыладакчыларының аразында чугаалажыышкынчар түңнелиде чедип алдынган дугуржулгаларны болгаш чөпшээрежилгелерни моон-даа соңгаар амыдыралга боттандырарынче ийи чурттуң чүткүлүн бадыткаан.

Беседа чылыг, эп-найыралдыг байдалга боон эткен.

(СЭТА).

СОВЕТ-СИРИЯ ДУГУРЖУЛГА

Сирия Араб Республикага экономиктиг болгаш техниктиг дузаламчыны Совет Эвилелиниң кылырының дугайында Сирия Араб Республиканың чазаа-биле Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң чазааның аразында дугуржулгага дүүн Дамаскиге ат салган.

Совет талаадан дугуржулгага ында алган ужурунда найыралчы аян-чорук кылып барган совет партия-чазак төлөдериниң баштыкы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орааланчызы К. Т. Мазуров ат салган.

Сирия талаадан Сирия Араб Республиканың Премьер-министри Абдель Рахман Хлефауи ат салган.

Дугуржулгага ат салыышкынының өзулалының үезинде Абдель Рахман Хлефауи болгаш К. Т. Мазуров олар чүве чугаалаан.

Ном кылдыр парлаан

Политиктиг литератураның ном үндүрер чери СЭКП ТК-ның 1972 чылдың февраль 21-де үндүрген «Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң 50 чылынга бедеткел дугайында» доктаалын тускай ном кылдыр парлаан үндүрген.

Номну хей тиражтыг кылдыр парлаан.

(СЭТА).

РЕЙД

Часкы хову ажылдарынга уткуштур

ТЕМП ООЖУМ, ШЫНАРЫ КУДУ

«Сельхозтехниканың» Тес-Хем салбыры сөөлгү ийи-үш чылдарда районнуң ажыл-агыйларын чаа техника, артык кезектер-биле хандырар, чарган керээлерни күүседир талазы-биле элээн чедиишкиннерлиг болуп, планнарын колдуунда күүседип келген. Тракторлар, автомашиналар, оларның шимчедикчилерин септээри эрткен чылын кордүнген саннарга дүүштүр кылдыгган. Продукцияны сайгарарының база ниити продукцияның планнары күүседтинген.

Рейд бригадазы амты байдал-биле танышып көргөн. Мастерскаяга барган, цехтерни кезип, ажылчыннар-биле чугаалажып чоруп турган, бир-ле чүве четпезин кижи эскерип каар. Ол дээрге көскү агитация-дыр. Социалистиг чарыш бар бе, чок бе? Ажылчыннар хүлээлгелерин канчаар күүседип турарын? Кайы цех, кым эки ажылдан турарын? Бо төргелин айтырыгларга харыынны дораан тывары берге: көскү агитация көзүлбес. А байдал берге. Ол дугайын дарааныда саннар чугаалап турар. Январь айда тракторлар септээр план 92 хуу күүседтинген. Планнаан 8 трактор шимчедикчизиниң алдызы кылдыгган. Харын-даа элдептиг чүве бар: септеттинге берген 12 тракторнуң бирээзи ам-даа мастерскаяда турбушаан. «Тес-Хем» совхозтуң ийи тракторизи ол тракторну ам-даа чедир кылып турарын караавыс-биле көрдүвүс. Ындыг болганда, медээ мege болган ышкажыл?! Февральда байдал ооп-даа дорайтаан. 15-ке чедир планнаан 12 тракторнуң үүгле ийизи, 20 автомобильдин ону септеттинген. Шимчедикчилер септелгеш база-ла четпейн турар. Мооң ужуунган биоги квартада септелге планы вүүсеттинмейн баарының кырында келген. Кварталдың чартыыдан өзөөн үе аргаан турда, трактор болгаш ооң шимчедикчилерин септээри 36—38 хуу, автомобиль болгаш ооң шимчедикчизин септээри 46—57 хуу күүсеттинген турда байдал дүвүрээзиниг болбас аргажок.

Септелгениң шынары бакыраан. Эрткен чылдың дөрткү кварталында үш катап үрей кылыышкын болган. А бо чылдың бүдүн чартык айының иштинде дөрт ыыдыт таварылга ылерээн. «Ак-Эрик» колхозтуң ДТ-75 деп тракторунуң шимчедикчизи ийи катап шаанчакталып үрелген, бир шимчедикчиниң сальнигинден үс төктүр, дүрген оборот албас. Ол-ла колхозтуң ДТ-54 маркалыг тракторунуң ходелдирер шимчедикчизи, дүргедекчилер коробказын ыын эвес энтээниден үрелген. «Чодураа» колхозтуң Д-50 деп шимчедикчизинин картеринче суг төктүр болган. Ол бүгүнүң үркүүндан катап кылыр ужурга таваржыр, чамдык тракторлар 2-3 ай иштинде мастерскаяда турып турарлар. «Ак-Эриктиң» МТЗ-50 маркалыг трактору 2 чыл иштинде септелгеге турун келген.

Септелге темпизиниң оожумунуң, шынарының багайының чылдагаанларын рейд бригадазы тодараткан. Күш-ажылды организастааны багай. Ажыл-агыйлардан кээ, септелге кылып турар механизаторлар чамдыкта ажылче шуут үнмес таварылгалар хөй. Ажыл хүнү долузу-биле ажыглаттынмайн турар. Оларның ажылын салбыр-даа, ажыл-агыйларның механиктери, инженерлери-даа контрольдаайын турар. Мурнуку чылдарда механизаторлар тускай чурттаар черлиг, чем бедеткен бээр поварлыг турган болза, ам ындыг таарымчалыг байдал оларда чок. Ынчангаш септекчилер эртенин-не орай ажылга кээ, кежээ эрте чаңгылай бээр. Чамдык кижилер Самагалдайда-даа хонуп-дужуп турар. Чемненир дээш чартык ажыг километр черде столоваяга барып, ооччурга үнелиг ажыл шагын чидирер ужурга бо-ла таваржыр.

Мастерскаяда септелге чорударын таарыштыр чурумчуттаан. Салбырның ажылдакчыларынга септекчиллериң талазындан хомудалдар хөй: техниктиг дузаны эвээш чедирип турар, артык кезектер чедишпес, дузалаар цехтер чагыгларны дүргеп күүсеттейн турар. Салбырда кылып турар ажы-бүрү болт, зорилдер, хомуттар дээн ышкаш кезектер безин белеп турбас. Механизатор-септекчилер харын-даа аразында «оорланыр» таварылгалар бар. Артык кезектер, чамдыкта улуг белдирлер безин бир трактордан өскезинче чайгаар «кожеге» бээр.

Септелгеге эң-не шырак билиглиг, дуржулгалыг механизаторларны быжыглаары чугула. Ынчалза-даа мында ындыг эвес. «Тес-Хем» совхозтуң бир тракторизи тракторуи эжеп тургузуп каап, дедир чана берген. «Ак-Эрик» колхозтуң септекчилери бодүүн белдирлерни безин эптеп билбес болганындан, үрей кылыышкынны болдуруп турар.

Септелгениң бот-үнеан улуг. Чамдык боттуг чылдагаанналардан ангыда, чигзинчиг үүлдер аңаа салдар чедирип турарын эскердивис. Септээр трактор бүрүзүнге тускай ведомость тургузаар чурумнуг. Аңаа трактورда үрелген, элээн кезектерни солуур артык кезектерни септекчи алгаш, адын салып бээр. Бир ындыг документинде (ону салбырның ажылдакчызы Н. Артамонов тургускан) 118 рубль 12 көпеек өртектиг хөй артык кезектерни септекчи алган дээн. Рейд бригадазы ол септекчиден даңзы ёзугаар айыткан кезектерни алган, албаанын айтырын көөрге, дыка хөйүн «шуут албаан мен» деп харылаан. Ол хирезинде алын боду салып каан. Ук кезектер канчан барганыл? Өске тракторда салынган бе азы өскээр «саарды» берген бе? Трактор «Ак-Эрик» колхозтуу болуп турар. Чамдык ведомостарда септелге чорудун турар кижи эвес, а өске кижилер: ажыл-агыйның инженери, чамдыкта харын-даа салбырның ажылдакчылары ат салгылаан болган.

Кандыг түңнелдерни үндүрүп болурул? Септелгени дүргедедир сорулга-биле чоокку үеде ындыг чүүлдерни кылыры чугула-дыр: Септелгеге дуржулгалыг механизаторларны быжыглаар. Оларны чурттаар, чемненир, дыштаныр черлер-биле хандырар. Дүргеп болгаш эки шынарлыг септелге дээш социалистиг чарышты организастаар. Ажыл-агыйларның-даа, салбырның-даа талазындан септекчилерниң ажылынга шыдгыы контрольду тургузар. Инженер-техниктиг ажылдакчылар септекчи-механизаторларга техниктиг дузаны доктаамал чедирер. Дузалаар цехтер эргежок чугула түүлдерни четчири-биле белгеткээр. Септеттинген техниканың бүгү талалыг, шешедеттерин кылгаш, хүлээп алыры чурумчудар. Техниктиг документацияны тургузарын негелде ёзугаар чоруларын ажыл-агыйларның толээлери негеп, ооң ыын, мегезин шүүштүрүп коору чугула.

Эрзин, Тес-Хем районнарның колхозтары, совхозу, ында «Сельхозтехника» салбыры (эргелекчизи А. Обревко) ниити күш-биле, ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларынга-даа, ылаштыр часкы тарылгагадаа шиитпирлиг рольду ойнаар техниканың септелгезин дүргедедирин, шынарын экижидерин үе негеп келген. Самагалдай салбырында септелгениң бо хире оожум чоруп турарынче республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкыны (даргазы эш М. Е. Абрамов) кичээнгейни углаандырын, чогуур хемчеглерни дарый алыры эргежок чугула. Көдээ ажыл-агыйның район эргелели база-ла сагыш амыр олурар чоруктан уштунган, часка белеткелди хүн бүрүүн шыңгыы контролюнга алыр хөрек. Часка белеткелдиң айтырыглары районнуң өске-даа удуртур органнарын дүвүреткен турар ужурлуг.

РЕЙД БРИГАДАЗЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИ: К. ЛАНЧАА —Тес-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң механизация болгаш тудуг талазы-биле кылдызының эргелекчизи. Б. ДЕЛЕГ — «Комсомолчу прожектор» штабының начальниги, А. ДЕМБРЕЛЬ — «ШЫННЫҢ» корр.

Партийжи амыдырал

СЭКП КЕЖИГҮНҮНҮҢ БЕДИК АДЫ

В. И. Ленин партия кежигүнүнүң бедик адыныҢ дугайында, коммунистериниҢ идепкейин, партия дээш, ооҢ политиказын боттандырары дээш коммунистериниҢ харыысалгаын бедиДериниҢ дугайында доктаамал сагыш салыныҢ эргежок чугулазынче онза кичээнгейни угландырып чораан. ПартияныҢ тактиктиг шугумун ажыл-херекке боттандырып турар чүгле ындыг кижи ёзулуг коммунист болур деп айыткаш, Владимир Ильич коммунизмниҢ принциптерин боттандырарын коммунист ажыл-херекке көргүзер ужурлуг дээрзин өөреткен.

КоммунистиҢ идепкейи хамыктыҢ мурнунда күш-ажылды бедик медерелдин-биле көрүп, даандырган ажыл-херекти канчаар күүседип турарындан эгелээр. Ажылчын, колхозчу азы интеллигенция, коммунист бүрүзү чурттуҢ экономиказын болгаш культуразын хөгжүдер сорулгаларны амыдыралга боттандырар дээш бүгү ажыл-херекке шыдаар шаа-биле киржир ужурлуг. Ол бодунуҢ шудургу ажыл-херээ, үлегерлиг сагыл-га-чуруму, аажы-чаңы-биле ниитилел харылзааларын хөгжүдеринге дузалаар, бистиҢ совет амыдыралывыстың норма-чижектерин шыңгыы сагыырының үлегерин көргүзер.

Партия кежигүнериниҢ идепкейиниҢ болгаш бүдүрүлгеге авангардчы ролунуҢ ачызында, бистиҢ республиканыҢ хой-хой бүдүрүлгелери, колхозтары болгаш совхозтары чедишкиннерин чедип ап, тоску беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүседиптер.

Олар тоску беш чылдың планнарын боттарының хандамыры-биле тудуш хөрээ кылдыр көрүп, бүдүрүлгениҢ бүгү участоктарынга социалистиг чарышты чүгле калбаа-биле организастап турар эвес, харын күш-ажылга боттарының хуула үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозтуҢ малчыны коммунист Д. Ооржак төрүүр чүс баш хойдан-на 132 хураганны, «Торгалыг», «Саян» совхозтарының хойжулары Э. Кыргыс, Ч. Хертек олар төрүүр чүс хойга онаштыр 130—130 хураганны эрткен чылын менди камгалап өстүрген. Ол ышкаш бирги АТБ-ниҢ чолаачызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. Зюзин барык-ла бүдүн чартык чылды плаакын күүседиптер болгай. «Кызыл тудуг» эргелелинден Тыва АССР-ниҢ Дээди СовединиҢ депутады С. Сандан, М. Шиповаленко, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинден К. Даныырык, Д. Монге-Назын олар бригадаларының ажылын тергинин эки удуртуп, башкарып турарлар. «Бир эвес сен коммунист болзуңза, сээн хүлээлген бергелериниҢ мурнунга торулбас, хожуданчай сагыш-сеткилге алыспас, а партияныҢ медерелдиг болгаш идепкейлиг дайынчызы болур ужурлуг сен. Ажылгаа-даа, ниитилел амыдыралынгаа-даа, өөретилгеге болгаш амыдыралынга-даа — коммунист кижи кажан-кеззеде, каяа-даа коммунист болуп артар, бистиҢ ленинчи партиявыстың кежигүнүнүҢ бедик адын төлептин-биле эдилээр ужурлуг» деп, партияныҢ XXIV съездизинге СЭКП ТК-ныҢ Отчёт илеткелинде айыткан.

БодунуҢ үлегер-чижээ-биле ажылчы чонну ажыл-херектиҢ эң дээре түңнелдерин чедип алырынче мобилизастаары — коммунистиг партийжи хүлээлгези. Ол дээрге партия кежигүнүнүҢ берге черлерге барып ажылдаары, дүүнгүзүндеН бөгүн хойну кылыры, каяа-даа бодунуҢ эгелекчи, турушгут чоруун көргүзери, бергелерге торулбайн, салдынган сорулгаларны эрестиг күүседири, четпостер-биле, ажыл-агыйжы эвес чоруктар-биле шыңгыы демисежири-дир.

Чогум-па ындыг шынарларны «Алдан-Маадыр» совхозтуҢ Манчүректе хойжу бригадазында партбөлүктүҢ организаакчызы Сергей Ашакка хамаарыштырып болур. Ол бригаданыҢ коммунистериниҢ хуралында олурушкаш, партбөлүктүҢ ат-алдарын, ооҢ кижилерге салдарының күжүн дораан эскерип болур. Ында бүгү коммунистер шупузу партийжи даалгалыг болгаш олар малчыннарыҢ аразында доктаамал чоруп, хамыктың мурнунда боттары эки ажылдап, өскелерге үлегер-чижек болурун оралдажып турар. Берге болгаш чымыштыг ажылдан олар айтаалаайн, бригадирнин бүгү айтыышкыннарын хажык чок күүселип турар. Ооп ангыда, партия кежигүннери ында ажылчыннарын күш-ажылынын байдалдарын тодаргай билир, ынчангаш кымга кандыг дуза чедирерин болгаш кымдан чүү негээрин эки билир.

Бригаданың хойжулары 13 кодан шээр малды ажаап, чыл бүрүде-ле бүдүн чартык мүндан эвээш эвес баш чаш малды немей өстүрүп, совхозтуҢ малының өзүлдезинге немелдени киирип турар. Чаа беш чылдың бирги чылында алган хүлээлгезин күүседир дээш бригаданың малчыдары багай эвес ажылдаан Шээр малдың ажаалдаын эвкинилип турган, бригада эрткен ажыл-агый чылында төрүүр чүс хойга онаштыр 95 хураганны алган, бир хойдан-на 1 кг 900 грамм ажыг дүктү кыргаан, малчыннар боттарының күжү-биле кышталарга 4 чурталга-бажыңын, 7 чаа кажааны туткаш, ажыглалга киирген, 90 тонна сигенни белеткээн.

Хойжу бригадазы идепкейлиг коммунист Сергей Ашак он чыл ажыр бригадирлеишаан, малчыннар, бригадада партия болүүн ам алды чыл дургузунда удуртып турар.

СЭКП-ниҢ күштүү — партия кежигүнериниҢ бедик идейлиг, кызымаккай чоруунда. Коммунист бүрүзү бедик идейлиг болгаш чаагай сеткилдиг болган тудум-на, ооҢ моральдыг ат-алдары база улам бедик болур ужурлуг.

Ынчалза-даа партияның чамдык кежигүнери коммунистиг бедик адын үнелевейн, ажылга боттарының үлегер-чижээн көргүспейн турарлар. Ындыг кижилер четпестерни болгаш таарымча чок болуушкуннарны көргеде, чүү-даа эскербээн хевирлиг болуп, бодунуң эрге-ажыын бодап — «меңээ ол хамаан эвес, ол дугайын өске кижилер-ле бодазынам» дээр турушту ээлээр болгай. Хей-ле көөргеттиптер, идепкейжир ындыг кижилер база тургулаар. Олар кандыг-бир ажыл-херекти кылырының эргежогунуҢ дугайында кымдан-даа артык шуулаар, кеззеде кижи-ле бүрүзүн бир-ле чүвеге өөреткен, бир-ле чүвеже кыйыргын черуур. Ынчалза-даа херек кырында ажылды кылыр дээрге, ооҢ хажыызынга кажарлап артып каарлар.

Маңаа дорт хамааржыр чижекти көрээли. «Чыраа-Бажы» совхоз эрткен чылын мал бажы өстүрериниҢ планын күүсетпээн болгаш бодунуҢ бар аргаларын четче ажыглап шыдаваан. Аңаа чамдык коммунистер боттарының күш-ажылга үлегер-чижээн болгаш бүдүрүлгеге авангардчы ролюн көргүспээн. Чижээ, хойжу Х. Балапай ажылга харыысалга чок чоруун көргүзүп, төрүүр үүс баш хойга онаштыр чүгле 35 хураган алган. Мал чидиргеш, Д. Маадыр-оол ажылагыйга 2 мун ажыг рубльдиг каражазын чөдирген.

Социалистиг чарышты организастаарын эжижидер талазы-биле чамдык коммунистер боттарының коллективтеринге чогуур хемчеглерни ап чоруттаанының хараазы-биле хойхой бүдүрүлгелерде болгаш ажыл-агыйларда четпестер эвээш эвес. Республиканың 65 бүдүрүлгезиниҢ дөрт продукция сайгарарының чыл планын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүҢ планын 10 бүдүрүлге күүсетпээн, чамдык колхозтар, совхозтар четпес ажылдан, ылаңгыя дүк бүдүрүлгезин багай организастааш, күрүнеге дүк садарының планын күүседип шыдаваанын эрткен чылдың түңнелдери көргүскен. ООҢ бир кол чылдагааны болза, чүгле хүлээлгелерни эвес, харын күрүнеиҢ планныг онаалгаларын безин күүседиринче туспус коллективтери чамдык коммунистер билдилиг эвилелдеп шыдаваанында болур. Чижээ, Чадааның хлеб заводу күш-ажылдын бүдүрүкчүлүүнүҢ планын эрткен чылын чүгле 82 хуу күүсеткен. Аңаа социалистиг чарыш кончуг эрецгей организастаттынын турган. Шак ындыг байдал Кызыл-Мажалыктың туйбу заводунга, ЧоннуҢ амыдырал хандырылга министерствозунуҢ Туранда септелге-тудуг участогунга болгаш өске-даа бүдүрүлге черлеринге тургулаан.

ООҢ-биле кады коммунистиг бедик адынга таарышпас үүлгедиглер кылыр, бодунуҢ хууда эрге-ажыын өөрүп-ниинден бедик көөр ийи-чаңгыс кижилер база тургулаар. Чижээ, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың техниктиг килдизинниҢ начальниги оралакчызы И. Титов ол-ла комбинаттың даг-транспорт цехиниҢ начальниги турган, казып үндүрген даг рудазының хемчээлин шын тодарадыр, ону контрольдаар туржук, харын ооҢ хемчээлин көөдедир агаардан хоозун, үрдүнчек меге саннар немей бижип алган, план ажыр күүсеттинген деп медээлер берип турганы илерээн. Партия болгаш совет органнарны мегелеп турган, шынчы эвес үүлгедин дээш ону СЭКП-ниҢ Барыын-Хемчик райкому кежигүнден үндүрген.

Чамдык партия организацияларында коммунистиҢ база бир чугула талазы болур — ооҢ өг-бүлезиниҢ, амыдырал-чуртталгазының дугайында эвээш чугаалажып турар. Күш-ажылчы болгаш хөй-ниитти амыдыралы ооҢ өг-бүлезинде, бажыңында ажыл-херектери-биле база ханы холбаалыг болгай. Ынчангаш бүдүрүлге ажылындан, хөй-ниитичи хүлээлгелериндеН аңгыда, ооҢ база бир хүлээлгези бар, ол дээрге — хууда амыдыралынга, чуртталгага үлегерлиг болуру-дур.

Ынчалзажок бистиҢ арада коммунистиҢ бедик адын бодавас, төлептиг мөгүшынарын ышкынып, өг-бүлеге, ниитилелге таарышпас үүлгедиглер кылып чоруур ийи-чаңгыс кижилер бар.

Чижээ, «Саян» совхозтуҢ ажылчын комитединиҢ даргазы турган Т. Тарлецкая 1969 чылдан бээр Өөк суурга чурттап келгеш, ол суурнуҢ чурттакчыларының эт-херекселдерин каш удаа оорлаап, ажылындан дүжүртүшаан, СЭКП кежигүнүнден үндүрткен. Баа ол ышкаш Мөңгүн-Тайга районуҢ Мугур-Аксында харылзаа салбырының бухгалтери К. Самбуу арагалаап, ажыл шагы үзүп, партия кежигүнүҢ адынга дүүшпес үүлгедиглер кылып турган, партия талазы-биле каш удаа хемчег алыскан. Ынчалза-даа партийжи хемчегдерден Самбуу кандыг-даа түңнел үндүрбейн, мурнуку чаңы-биле арагалап, ажыл шагы үзүп турун бээрге, ону партияның Мөңгүн-Тайга райкомунуҢ бюрозу кежигүнден үндүрер ужурга таварышкан. Партияның болгаш күрүнеиҢ сагылга-чуруму үрээр ындыг кижилер-биле партия организацилары эптеш чок демиселди чорудар хүлээлгелиг.

Бүдүрүлгеге боттарының авангардчы ролюн бедидип, тоску беш чылдың ийиги чылының планныг онаалгаларын чедишкиннер күүседир дээш ажылчы чонларның ортузунга социалистиг чарышты улам калбартнышаан. СЭКП-ниҢ XXIV съездизиниҢ төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче бүгү массаларны мобилизастаары — партия кежигүннериниҢ эң чугула сорулгазы болур.

«Коммунист бүрүзүнүҢ хүлээгези — бодунуҢ социалистиг Төрээн чуртунга, чаа ниитилелдиҢ тургузукчуларының улуг интернационалыг армиязынга хамаарылгалыг болур угаан-бодалды массаларга бүгү тала-биле быжыглаары болур» деп, Совет Социалистиг Республикаларының ЭвилелиниҢ тургустунганының 50 чылынга белеткел дугайында СЭКП ТК-ныҢ доктаалывда айтып турар. Ынчангаш коммунист бүрүзү политиктиг ажылга идепкейлиг киржир, боду ёзулуг бедик идейлиг дайынчы болган турар ужурлуг.

М. МОНГУШ,
СЭКП Тыва обкомунуҢ партийжи-организастыг ажыл килдизиниҢ инструктору.

36-НЫҢ ОРНУНГА 48

МОСКВА. Роза Люксембург аттыг «Кызыл роза» деп торгу фабриказында пос арғыыр ажылдарны хынаар, хайгааараар болгаш угаап-башкарар талазы-биле автоматтыг системаны тургузуп турар. ОоҢ-биле ам 144 станоктарны хайгааран турар.

Ол системаны долузу-биле тургускан соонда бир ажылчын-на мурнунда 36 станокка ажылдап турган болза, ам оларның саны 48 чеде бээр.

Ындыг херекселдиҢ ачызы-биле чаңгыс кижи хары угда бүгү станоктарны хайгааран болур. Бир эвес удаазыннар үстүп, ораажы-даа бээр болза, тускай сигнал-медээ көргүзе бээр. Ол чорук станоктарның аваа турар таварылгазын дыкз кызырар.

ЧУРУКТА: цехте тургускан тускай сигнал-медээ.

Фотозу Б. ТРЕПЕТОВТУҢ болгаш С. ПРЕОБРАЖЕНСКИЙНИҢ. (СЭТА-ныҢ фотохрониказы).

ЧӨӨН-ХЕМЧИК — КҮРҮНЕГЕ

Чөөн-хемчикчилер ниитиниҢ малының кыштаглаашкынын эжижитпишаан, сүт бүдүрерин көвүдедир дээш болдунар-ла хемчеглерни ап турар. ООҢ ачызында район бүдүн чартык ай дургузунда күрүнеге 1852 центнер сүттү садып, квартал планының 46,3 хуузун күүсеткен. Бирги кварталда күрүнеге сүт садар планын «Октябрь 30 чылы» — 75 хуу, «Искра» — 60 хуу, Ленин аттыг колхоз 58 хуу күүсеткен. Күрүнеге сүт садарын эрткен чылдың бо үезинге бодаарга «Искра», «Октябрь 30 чылы» колхозтар, «Чыраа-Бажы», «Сүт-Хөл» совхозтар 7—15 хуу көвүдеткен.

Кварталдың эзт садар онаалгазын амгы үеде «Искра» — 95,9 хуу, «Сүт-Хөл», СЭКП-ниҢ XXII съездизи аттыг совхозтар 57—58 хуу күүсеткен. Ленин аттыг колхоз, «Чыраа-Бажы», «Большевик», «Алдан-Маадыр» совхозтар күрүнеге чаңгыс-даа килограмм эзт сатпаан. Шеми, Теве-Хая кедээ Советтер бирги кварталда эзт садар планының 63,3—86,6 хуузун күүсеткен. Алдан-Маадыр, Чыргакы, Ийме, Чадаана кедээ Советтер чаңгыс-даа центнер эзт сатпаан. Арткан кедээ Советтер эзт. планын күүседир талазы-биле организастыг ажылды кошкак чорудуп турар. Ам квартал төнчүзү чоокшулап олурар болгай. Пландан дашкаар онаалгабиле катай район 2870 центнер эзтти күрүнеге садар ужурлуг.

Ажыл-агыйларның удуртукчулары мал семиртилгезин эжижидип турган, күрүнеге эзт, сүт садарының квартал онаалгазын күүседиринче угланган боттуг ажылды чорудары негеттинип турар.

М. СЕВЕН.

ШАЛЫПЧЫ ИШ

Республика типографиязының өрүүр цехинде Галина Жарованың удуртуп турар бригадазы ында мурнакчы бригадаларның бирээзи. ООҢ ажылчыннары ны хүнүҢ-не нормазын чүс хуудан кудулаттыйн, доктаамал ажыр күүседип, бүдүрген ажылынга үрей кылыр чорукту болдурбайн, бедик мергежилдиг ажылдан турар. Февральдың 20 хонуунуҢ иштинде бригада планын 104 хуу күүсеткен. Ында ажылдап турарлар шупту бедик разрядтың ажылчыннары.

Линотипистер Галина Бобырыгина, Зоя Герасимова, метранпажтар коммунист Надежда Константиновна Стрекалова, Нина Георгиевна Михеева оларга бригаданың кежигүннери чоргаарланып турар.

Өрүүр цех — бүдүрүлгениҢ шилчинир Кызыл тугуи эрткен кварталда чаалап алган. Аңаа бо бригаданың кирген үлүү улуг.

О. ИРГИТ.

ЧАРЫШТЫ УЛАМЧЫЛААР

Өвүр районуҢ орук-бүдүрүлге участогунуҢ коллективи эрткен ажыл-агый чылында эки түңнелдерлиг ажылдаан. Ол участоктуҢ ажыл-ишчилери Барыын-Хемчик районда орук участогун чарышче кыйгырып, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, сагылга-чуруму быжыглап, машина-техниканы камныг ажыглаарын чедип ап келген. Бо бүдүрүлгениҢ эрткен чылда кылган бир кол ажылының бирээзи болза Дус-Дагже бааР орукту септеп кылганы болур. Ында 9 км черни сайлап, чалдаан.

Ооп ангыда район иштинээ орук таарын кылырының чыл планын 120 хуу күүседип, 15 мун рубльдиҢ ажылын пландан ажыр кылган. Орук тударынга ажыглаар техника аймаа үрелип, аваа туруушкунга таварышпаан. Ийи тонна ажыг кывар-чаар чүүлдү камнап алган.

Участокта үш звено бар. Оларның аразында социалистиг чарыштың түңнелин доктаамал үндүрүп, тиилекчилерни шаңнап, мактап, ажылда четпестерни илередип, ону чайладырын чедип ап келген.

Ак-дунма Моол Арат Республиканың Тыва АССР-биле аргыжар Улан-Дова сынын ажыр орукту дескилеп, үш кезек черде көвүрүгү болгаш орук ажылдакчылары чурттаар бир бажыңны туткан. Ол ышкаш Бора-Шайда моол-совет найыралдың «Найырал» дээр узуну 45 метр көвүрүгүнүҢ септелгезин дооскан. Эрткен чылда 50 кубометр одаар ыяшты орук ажылчыннары боттарының бүдүрүлгезинге халаска белеткеп берген.

1971 чылдың үшкү, дөрткү кварталдарында районуҢ улептүр бүдүрүлгелериниҢ социалистиг чарыжынга орук-бүдүрүлге участогу бирги черни алгаш, СЭКП Өвүр райкомунуҢ болгаш районуҢ күүсекчи комитединиҢ шилчинир Кызыл тугу-биле ийи улаа шаңнатка'н.

УчастоктуҢ мурнунда салдынган планны ажыр күүседиринге трактористер Николай Канчыыр-оол, Куулар Белекоол, Монгуш Шулуукай болгаш өске-даа мурнакчылар төлептиг үлүүн киирип турар.

Тоску беш чылдын ийиги чылында бистиҢ орукчуларның кылза чогуур ажылы эвээш эвес. Республика ужурдузалыг 11 километр орукту сайлап чалдаар ужурлуг бис. Район иштинден чеди километр орукту эки шыңарлыг септээр. Участокта машина-техниканың септелгезин бо чылдың бирги кварталында доозар сорулга салдынган. Эрткен чылын бедиткен хүлээлгелерни ап, Барыын-ХемчиктиҢ орук-бүдүрүлге участогун чарышка ашкан бис. Бо ийи участоктарның арааында чарыш ам-даа уламчылавышаан. Квартал-санында бүгү көргүзүлгер талазы-биле түңнелди үндүрүп, кайы участок тиилекчи болганын тодарадып турарын дугурушкан бис.

В. СЕРИН-ООЛ,
партия эге организациязының секретары.

БҮДҮРҮЛГЕ БРИГАДАЗЫ

Республиканың чамдык школаларында өөредилге-бүдүрүлге бригадаларының баазалары быжыга берген, школачылар күш-ажылга чаңчыгып, чамдык тускай мергежилдерни чедип ап турар. Бай-Тайга районуҢ Шуй ортумак школазының дирекциязы, башкылары, «Мурнакчы» колхозтуҢ баштаар чери школага бүдүрүлге өөредилгезин организастаарынче кичээнгей салгаш, чамдык хемчеглерни чоруткан болгаш моон соңгаар-даа чорудар.

Школаның өөредилге-бүдүрүлге бригадазын 1971 чылдың чазынында организастап турускан. Бригаданы өөредилге-бүдүрүлге бригадазы дээн болганда, өөредилге чорудар бааза херек. Колхоз баштаар чери шиитпир үндүргеш, 50 гектар черни, «Беларусь» деп бир тракторну, «ГАЗ—51» маркалыг чүүк машинаны болгаш кожулданың чепсек-херекселдерин тускайлап берген. Бригаданың төвүнге столованы, дөрт өрээл чурталга бажынын туткаш, дерип кылган.

Башкылар С. Тойлу, Х. Маадырның удуртулгазы-биле бригаданың кежигүннери часкы хову ажылынга белеткелди чорудуп турган. Тарылга шолунге өдекти төккен, хову ажылынга кирер машина-техниканы хынаан, үрезинни белеткээн. КолхозтуҢ агроному Н. Салчак агротехниканың чурумнарынга бригаданың кежигүннерин өөредип, баштайгы эргежок чугула билиглерни берген.

КолхозтуҢ хову-трактор бригадалары часкы хову ажылын эгелээн, өөреникчилериниҢ бүдүрүлге бригадазы база ол белеткелче киришкен. ХөрүүнүҢ шыгын базырып, ниитртеп, үрезин чажарынга белеткээн. Өөредилге-бүдүрүлге бригадазы 30 гектар кызыл-тас, арткан шолге кукуруза чажын тараан.

Бригаданың кежигүннери тарылганың чайгы ажаалдазынче кичээнгейни салып, сугарылга чорудуп, минералдыг чемишчидилгени төп, бок үүштерни аштап турган. Кызыл-тастың, кукурузаның чаагай дүжүдүн өстүрүп алыр дээш, өөреникчилер бир демниг ажылдап, культурамассалыг ажылдарны чорудуп, эки дыштанып чайлаан.

Өөредилге-бүдүрүлге бригадазы участогунга бедик дүжүттү өстүрүп алган. Гектардан-на 14,5 центнер кызыл-тасты, кукурузаның ногаан массазын 200 центнерни ажаап алган. КолхозтуҢ хову-трактор бригадаларынын бир гектардан ажаан алган дүжүдүнден ийи катап хөй болган. Тарылганын чайгы ажаалдазы-биле чергелештир өөредилге-бүдүрүлге бригадазының кежигүннери колхозка 50 тонна будук-бүрүҢ белеткеп берген. Бригаданың эрткен чылда кылган ажылы үреттүңнелдиг болган.

Школаның дирекциязы, колхоз баштаар чери өөредилге-бүдүрүлге бригадазын моон соңгаар машина-техника-биле быжыглаарын, школачыларның бүдүрүлгеге практиказын ханыладып, өдээ ажыл-агый, ылаңгыя чер ажылының талазы-биле эргежок чугула билиглерни оларга бээринче кичээнгейни салган. Бригада бо чылын бүдүрүлге участогунга кызыл-тас, кукурузадан аңгыда өске культураларны тарыырын планнаан. Тарылга шолунде өдекти төккен. үрезин бар.

КоммунизмниҢ келир үедеги тургузукчуларынга техниктиг билиглер эргежок чугула. Колхоз баштаар чери, школаның дирекциязы бо айтырыгже чугула кичээнгейни салган. 8-10 класстарның өөреникчилериндеН 100 кижи эрткен өөредилге чылында кедээ ажыл-агый техниказын өөренген. Тодаргайларга тракторнуҢ, комбайнының, автомашинаның тургузуун өөренип турар. Школачылар ортумак билиг-биле кады техниктиг тускай мергежилдерни чедип алыр. Машина-техника өөренир кичээлдерни колхозтуҢ кол инженери Х. Маадыр, агроном Н. Салчак эрттирип турар. 75 өөреникчи колхозтуҢ септелге мастерскаязында бүдүрүлге практиказын эрттирип турарлар. Машина-техника септээр тускай билиглерни олар чедип алырлар.

Б. ШАКТАР-ООЛ.

Хүлээлге күүсеттинер

Каа-Хем районуҢ «Бүрен» совхозтуҢ Бүрен-Бай-Хаак суурунда кинемеханиги Анатолий Лапшаков ук ажылга он ажыг чыл иштинде ажылдап келген. Ол районуҢ кино ажылдакчыларының болгаш суурнуҢ чурттакчыларының хүндүткелин чедип алган. Дуржулга-мергежилдиг кинемеханик эш Лапшаков бодунун ажылынга ак сеткилдиг, кызымаккай чоруун көргүзүп, планныг онаалгаазын ай санында-ла бүгү көргүзүүлер талазы-биле ажыр күүседип келген. Ол ам мурнакчыларның одуруунда. Ооп күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле үнелеп билири ажыл-херек кырында бадыткаттынып турар.

Тоску беш чылдың баштайгы чылында планныг онаалгаларын ажыырып, акша чыылдазының планын 145,5 хуу күүсеткен. Эрткен чылды күш-ажылчы улуг чедишкиннер-биле дооскаш, ол темпинин бо чылын база-ла кошкатпайн, харын улам бедидип турар.

1972 чылдың планныг онаалгазын хуусаа бетинде күүседир дээш, мурнакчы кинемеханик чыл эгезинден-не илепкейлиг ажылдаан. Эш Лапшаков январьның планын бүгү көргүзүүлер талазы-биле ажыр күүседип, айда 420 рубль чыын алыр планныг турган, 800 чедирип, акша чыылдазының ай планын 200 хуу күүсеткен.

Совет ЭвилелиниҢ тургустунганының 50 чыл ооҢга тураскаткан социалистиг чарышка киришишаан, ол моон соңгаар-даа эки ажылдаарын хүлээнген.

А. ЧЫЛБАК-ООЛ.

Мал бажы чүге өспейн турарыл?

Республиканың Кедээ ажылагый министерствозунуҢ болгаш Чөөн Сибирьнин кол эргелелинин үүгүшкүннүг баланс комиссиязының хуралы февраль эгезинде Чадаана хоорайга болган.

Ол районуҢ совхозтарының 1971 чылда ажылының кончуг куду түңнелдериниҢ, оларның аар-берге саң-хөө байдалының дугайында шыңгыы чугаа ол хуралга болган. ХеректиҢ ужуру чүдел дээрге, Чөөн-Хемчик районуҢ совхозтарының экономиктиг көргүзүүлери дыка куду, чер болгаш ол ышкаш мал ажылында-даа бүдүрген продукциязын бот-үнези аар, ооҢ уламындан ында беш совхозтуҢ үжү карылгалыг ажылдап турар. «Чыраа-Бажы», «Большевик» болгаш СЭКП-ниҢ XXII съездизи аттыг совхозтарның карылгазының түңү 1006 мун рубль ажып турар.

Шак ындыг байдалдың тургустуна бергениниҢ чылдагааны чүдел? Ооп кол чылдагаанарының бирээзи болза, кедээ ажыл-агыйының ийи адыры болур мал ажылынче сөөлгү чылдарда кичээнгейни кошкатканы-лыр. Совхозтар мал бажын өстүрериниҢ планын чыл бүрүзе-ле күүсетпейн келген. Ол чорук мал ажылының продукцуларын күрүнеге садарының планнарын үзеринге чедирген.

1971 чылда районуҢ чаңгыс-даа совхозу мал бажын өстүрериниҢ планын күүсетпээн. Ооп-биле кады күрүнеге эзт садарының планы база-ла күүсеттинмээн.

Ындыг байдалды таварылга деп санап болур бе? Чок. Мал ажылынга шак ындыг чорук Чөөн-Хемчик районуҢ ажылагыйларында система апарган. Ында мал бажы чүгле өспейн турар эвес, харын-даа эвээжеп турар. Чижээ, 1970 чыл-биле деннээрге, 1971 чылда мыйыстыг бода малдың баш саны 352 башка, саар инектер — 393 башка эвээжээн.

Совхозтарда малдың өлүр чоруу көвүдеп турар. 1971 чылда районуҢ совхозтарынга 7.666 баш мал өлүп хораан, ол болза 1970 чылдыындан 1,7 катап хөй. Ооп ангыда малды чидирер, самчыгдаар чорук 2,3 катап көвүдээн.

Малдын баш санының өспейн турарының бир чылдагааны — төрүүр малдарны чөп ажыглаарын совхозтарның удуртукчулары болгаш эвовет тускай эртемниглери ажылагыйжы ёзу-биле көрбейн турары. Отчёттарнын сан-түңнерин ёзугаар алырга, районуҢ 5 совхозунга 1971 чылда 3180 баш инек, 10.480 баш хой, 3058 өшкү кызыраан. Ынчангаш совхозтар 16 мун ажыг чаш малды чедир албаан. «Сүт-Хөл» совхозка инектин 56 хуузу, хойнуҢ 28 хуузу кызыраан азы аваа 1156 бызаа, 1692 хураган, 2514 аная чедир алдынмаан. Ол ажылагыйга ындыг байдал сөөлгү дорт чыл дургузунда улажып келген. «Чыраа-Бажы» совхозта байдал база-ла ындыг. Отчёттан алырга, аңаа эрткен чылын 626 инек, 3411 хой, өшкү кызыраан азы 4037 баш чаш мал чедир алдынмаан. «Чыраа-Бажында» инектин 45 хуузу, хой, өшкүнүҢ 24 хуузу, «Большевикте» инектин 53 хуузу кызырап турар.

Ол ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери мал бажының өспейн турарын: «мал төрүвестир, ынчангаш өспес ышкажыл» деп чылдагаан-биле тайылбырлаарын ораладжып турарлар. Ол канчап-даа шын эвес! Бо дээрге боттарының ажыл-агыйжы эвес. даандырган ажыл-херекке харыысалга чок чоруун агартыр дээн ораладжыышкын ышкажыл. Ооп-биле эптежир арга чок. Бистин сорулгавыс болза, төрүүр мал бүрүзүнден төлүү алыры болур. Ол дугайын мурнакчы ажыл-агыйларның дуржулгазы бадыткап-даа турар.

Үстүнде айыткан фактылар чүү айтып турарыл дээрге, районуҢ совхозтары малды тарып боозадыр депшилгелиг авганы ажыглавайн, ону ёзу барымдаалап, чоруткан аттыг болуп турарында. Ол дугайын чангыс чижек-ле тодаргай бадыткап турар. 1971 чылда районуҢ совхозтары план ёзугаар мал тарып боозадыр 15 пунктуну тудар ужурлуг турган, чүгле чангысты туткан.

Бо чугула хереги ол хире харыысалга чок көрүп турда, эки түңнел канчап чедип алдынарыл? Ооп ангыда, бода малдың сула эдержилгезин чорудуп турары кончуг багай. Үрелиг бүдүрүкчү бугаларны тус-тус коданнарда быжыглаваан, олар аная-ла чер кезип улчуп чоруур. Бүдүрүкчүлерни азырап ажаавастаан, эдержилгеге чурум ёзугаар киирбейн, эдержилгеге кирген, киржээн малдың өтчёдун кылбайн турар.

Мал бажын өстүрери дээн ышкаш ындыг чугула айтырыгже районуҢ кедээ ажылагый эргелели кичээнгей салбайн турары мырынай алдептиг.

Мында херектиҢ алыс утказын алыр болза, хамык ужур үүгле малдың кызырап турарында эвес дээрзи тодаргай. Чаш мал төрүүтүнген соонда, азыралының болгаш ажаалдазының багайындан азы малчынның бурууза-биле өлүрге, ону базып чажырыптар таварылгалар ажыл-агыйларда бар. Шак ындыг ак сеткилдиг эвес чорук-биле шыңгыы демиселли чорудуп, болунун харыысалга чогу-биле чаш мал өлүргеш, ону чажырып, «мал кызыраан» деп сыллаг хап турар кижилерни сойгалап илередир херек. Ындыг кижилерни мал ажылынга тургузуп болбас.

Бо бүгү четпестерни чайладырының өйү келген. Мал ажылының тускай эртемниглериндеН отчёт-учётту эжижидерин шыңгыы негээр, боттарынга даандырган ажыл-херек дээш оларның харыысалгазын бедидер херек. Малдын кызыраар чоруу түүнүн үжүрүндан болу бергенин тодараткаш, ооп чылдагаанын чайладып турар ужурлуг. Ооп ангыда чаш маллын өлүп турарының чылдагаанын база-ла илередир, ооп чогуур түңнелди кылыр херек.

Ындыг болзажок бо чылында Чөөн-Хемчик районуҢ совхозтарында мал өстүрериниҢ планы январь айда-ла үстүп эгелээн. Чижээ, январьда 130 ажыг хунажын инектерни эдержилгеге киирерин планнаан турган болза, чүгле 32 башты эдержилгеге киирген. Ооп-биле чергелештир бо чылын телү алдынмаан инектерни совхозтар эзтке дужаарыбиле күрүнеге садып эгелээн. СЭКП-ниҢ XXII съездизи аттыг совхоз 38 инекти, ооп иштинде 30-ни боос, «Сүт-Хөл» 84 боос инекти, «Алдан-Маадыр» 26 инекти саткан. Төрүүр малды камнавас. салып, чарыгдап турда, мал бажы канчап өзер боор?

Тоску беш чыл планының ийиги чылында мал бажын өстүрер, ооп продуктулуун бедидер, мал ажылында илереттинген четпестерни шиитпираг чайладыр дээш, районуҢ партия, совет органнары, кедээ ажыл-агый эргелели боттуг хемчеглерни алыры негеттинип турар.

А. ТЮТИНА.

Хөй ургларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаннаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаннаары болза:

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Сее ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мария Содунаевна **Ламажык** — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Дүктүг-Ары Көковна **Монгуш** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Солун Седен-Дамбаевна **Ооржак** — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Чеди ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бичии Бүрбүевна **Ооржак**—«Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Хензмаа Чамбаловна **Саакпан**— «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Хажытмаа Бүдүповна **Сарыглар**—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Даңзы Даржаевна **Хомушку** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Айдынмаа Хунажыковна **Күжүгет** —«Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Тина Сюрюновна **Монгуш**—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Ная Соскур-ооловна **Монгуш** —Аянгаты суурда өг-бүле ээзи.

Нина Кац-ооловна **Намчал**—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Какай Бидигиевна **Ооржак**—Ак-Довурак автовокзалының ажылчыны.

Кара-кыс Делгеровна **Саая** —Бижиктиг-Хая суурда өг-бүле ээзи.

Севилбаа Дамдын-ооловна **Хомушку**— «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Чудурук Чульдумовна **Хомушку**—«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыны.

Деникей Айдыповна **Чимит-Доржу**—Аксы-Барлык ортумак школазының башкызы.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Шенгир Мыртыкеевна **Донгак** — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Александра Начыповна **Монгуш**— «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Сыгыр Соскур-ооловна **Ооржак** —«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Эмма Мадар-ооловна **Ооржак**—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Серинээр Чолдак-Сарыг Саая— «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Күнзеңмаа Тойбулановна **Салчак** —«Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Нина Эртине-Очуровна **Хертек** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Өшку-Саар Борадыевна **Хомушку** —«Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Өлчеймаа Сүгеевна **Хомушку** —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Чачанмаа Адыповна **Шырып** —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Сүржүңмаа Байын-ооловна **Шойдан** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН

Тос ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сесиндок Ондар-ооловна **Доңгак** —«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Чудурукпай Чолаевна **Доңгак** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Докпал Чамыяновна **Монгуш**— «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Чүскүк-Кара Докпаковна **Монгуш** — Хайыракан суурда өг-бүле ээзи.

Дүктүг Дөнен-ооловна **Ондар** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сержикпен Итпикпеновна **Ондар** — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Сее ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Топар Сайын-Белековна **Кара-Сал** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Кара-Кыс Доржуевна **Монгуш** — «Хорум-Даг» суурда өг-бүле ээзи.

Кызыл Хүрен-ооловна **Монгуш** — Хорум-Даг суурда өг-бүле ээзи.

Монгуш Шири-Базыровна **Санчи** — Чыраа-Бажы школазының башкызы.

Ойнаар Доржуевна **Сат** — Хайыракында уруглар садының ажылчыны.

Момук Мөнгеевна **Содунам** — Тере-Хая суурда өг-бүле ээзи.

Чеди ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Александра Сонамовна **Куулар**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Билчин Чымбаковна **Куулар** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Кара-кыс Самбуевна **Куулар** —Тере-Хая суурда өг-бүле ээзи.

Кертиней Алдын-Хереловна **Монгуш** — Чыргакының амыдырал хандырылга комбинатының ажылчыны.

Чоскур Арган-ооловна **Монгуш** — Сүт-Хөл суурда өг-бүле ээзи.

Маман Самбуевна **Ондар** — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Севээн Адыйовна **Ооржак** — Тере-Хая суурда өг-бүле ээзи.

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Маакай Элек-Сарыговна **Донгак** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Күнзеңмаа Мыныяевна **Куулар** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Лаа Чигжитейовна **Куулар** —Сүт-Хөл суурда өг-бүле ээзи.

Дадар Үүлдүмовна **Монгуш** — Тере-Хая суурда өг-бүле ээзи.

Дозур Дырымаевна **Монгуш** —Сүт-Хөл суурда өг-бүле ээзи.

Допаа Эдер-ооловна **Монгуш** — Хайыракан суурда өг-бүле ээзи.

Кара-кыс Мижитовна **Монгуш** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Ойнаар-кыс Доржуевна **Монгуш**— «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Өпей Кара-Ламаевна **Монгуш** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Чечек Седеновна **Монгуш**— «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Чысымаа Дөстей-ооловна **Монгуш**—Сүт-Хөл суурда өг-бүле ээзи.

Биин-оол Монгушевна **Ондар**—Чадааныың коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелериниң комбинадының ажылчыны.

Бакаан Кенден-Сүрүновна **Ооржак**—Чыраа-Бажында көдээ садының садыгжызы.

Александра Шагдыр-ооловна **Сат**—Чадааныың хлеб заводунуң ажылчыны.

Маажыкпан Иван-ооловна **Сат** — Хөндергейде инвалидтер бажыныының ажылчыны.

Тараажык Бадыжаповна **Чара-Көрген**—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бичин-Уруг Биче-ооловна **Додуй-оол** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Кашпык-Уруг Агбааповна **Донгак** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Дижитпаа Шагдыраковна **Донгак**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Хензигбен Канчыыр-ооловна **Донгак**—Тере-Хая суурда өг-бүле ээзи.

Кулгалдай Дутпуйовна **Куулар**—Хайыракан суурда өг-бүле ээзи.

Момаа Оттук-ооловна **Куулар**—СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Ханды Дыпыловна **Куулар** —«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Бак-Кара Семис-ооловна **Монгуш**—Тере-Хая суурда уруглар яслизиниң ажылчыны.

Дуюкаа Кончуковна **Монгуш** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Монгул-оол Санчыжаповна **Монгуш**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Номчу Шагдыровна **Монгуш** —«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Оржун Лопсан-Доржуевна **Монгуш**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Көк Баян-Мөнгеевна **Ондар** —СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Ольга Хаяевна **Ондар**—Тере-Хая школазының башкызы.

Хоптак Сүүр-ооловна **Ондар** — № 463 КМК-ның ажылчыны.

Малдаак Ламасаановна **Ондар**—Сүт-Хөл рабкоовунуң ажылчыны.

Өлзеймаа Идамовна **Ооржак** —«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Чечекмаа Дукуйовна **Ооржак**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Бүрбүжүк Даговна **Сат** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Кирепей Чагдыевна **Сарыглар**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Сагаан Чылбаковна **Тудуй-оол**—Тере-Хая школазының башкызы.

БИИ-ХЕМ РАЙОН

Чеди ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Зинаида Маадыевна **Аңчы**—Хүт суурда өг-бүле ээзи.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Вера Викторовна **Мөнге** — Аржаан суурда өг-бүле ээзи.

Чолдак Курзятьевна **Саая**—райпо ажылчыны.

ТОЖУ РАЙОН

Сее ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сарашпан Дензиновна **Чигжит**—«Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Чеди ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сиирицмаа Сатовна **Калбак** —Азаста уруглар садының кижизидикчизи.

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Биилен Дамдыновна **Бараан**—«Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мария Дамбраевна **Бузураш** —Азаста уруглар садының кижизидикчизи.

Римма Допчутпановна **Кол** —«Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Алевтина Максимовна **Товут**—Азас ортумак школаның ажылчыны.

Манзынмаа Доятпановна **Хилин**—«Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Ирина Степановна **Баталова** —тууйбу заводунуң ажылчыны.

Мария Санаевна **Ондар**—Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

Кысынай Сюрюновна **Хомушку**—«Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Галина Павловна **Рябихина** —сүт заводунуң ажылчыны.

Александра Андреевна **Комбу**—башкы училищезинде эмнелге пунктузунуң эргелекчизи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАЙМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары К. БУДУК-ООЛ.

Кызыл хоорай,
1972 чылдың январь 30.

«Аныяңдан адың камна»

деп чүүлге

хамаарыштыр

ДЕТКИП ТУР МЕН

«Аныяңдан адың камна» деп эгелиг чугааны «Шын» солунуңу кодүрүп турарын чүүлдүгүнүп деткиир-дир мен. Амгы үениң аныяк өскенниң аразында өөредилгезин ара каап, арага-дарыга хандыкшыыр эш-өөрүн, улуг, биче кижилерни хүндүлевес, хөй-ниитиге ажыктыг ажыл кылбас төлепчоктар бар болуп турар. Бо темага дүүштүр республиканың колхоз, совхозтарындан, школаларындан эш-өөрлер боттарының саналдоналдарын үлежип турары черле чөптүт. Ынчангаш мен бодумнуң чүүлүмге Кызылдың аныяктарының иштинден чамдык чижектерни киприкседим.

Кем-херек үүлгедир чоруктарның хөй кезин арагалаашкындан болуп турары билдингир. Назы четпээннериң ортузунда кем-херек үүлгедир чоруктар ам-даа бар. Түүгле 1972 чылдың январь айда бежин үүрмек хулиган чорук дээш 14 пазы четпээннериң херээн көрүп, учётта киир бижээн. Тодаргайлаарга, «Улуг-Хем» ресторанда ажылдап турар Александр Тюлюш, Кадык камгалал министерствозунуң автобаазазында электриктеп турар Сергей Кожевников олар ийи удаа хулиган херек үүлгеткеннер. Александр Тюлюш ДОСААФ-тың курсантызы Валерий Александров-биле кады арага ижип алгаш, танываазы херээжен хамаатының савыяадан даараан холунуң хавын былаап алганнар. Ынчаарга Сергей Кожевников бөлүк эзирик оолдар-биле каттыжып алгаш, хоорай ёлказының чанында содаалажып турда туткан. 1971 чылдың чайынында он чеди харлыг Сергей Кукарин кодээ ажылагый техникумунга өөренип турган, хулиган херек үүлгеткеш, ийи чылда шенелдеге шиттирген. Бодунга хамаарыштыр шын түүнел үндүрбээнинден үргүлчү арагалап, кичээл үзүп турган, 1971 чылдың ноябрь айның 17-де техникумдан үндүрткен. Ол ышкаш он сес харлыг Виктор Фролов дээрзи ийи чылда шенелдеге шиттирген хирезинде, база катап хулиган херек үүлгеткеш, он хонук дургузында эргеаин казыттырып шиттирген. 1972 чылдың февральдың 3-түү дүнезинде бөлүк өөрүт Фролов Иштики херектер министерствозунуң кандыг-даа буруу чок ажылдакчызынга халдаап, хулиган херек үүлгеткеш дээш он хонукта база катап шиттирген. Кызылдың № 2 школазының 9-ку клазынга өөренип турган Светлана Хомушку дээрзи универмагтан 56 рубль өртектиг тонну, өөрүнүң акша-төгериин оорлаап, «Детский мир» дээр уруглар садыындан кидис ийик оорлап чыткаш туттурган. Шак мындыг чижектерни оон-даа хөйнү киирип болур. Хамык ужур ыңдыгларны санап бижирги эвес-ле болгай. Кол сорулга — өскелер боттарынга ажыктыг түүнелди үндүрүп, өзулуг шынчы кижилер—келир үеним аныяк тургузукчулары кылдыр боттарын белеткезиннер дээш «Шын» солунуңу «Аныяңдан адың камна» деп эгелиг чугааны көдүрүп үндүрүп турарының ужуру-даа ында.

Үстүнде кап чижектен алгаш көөрге безин чамдык аныяк кижилер амыдыралга бодунуң чогуур туружун эзлевейн турар-дыр. Бир эвес олар күрүнеге ажыктыг ажылхерек кылыр болза, та чеже үүлеин бүдүрүп каар түүе. Бо ады үнген аныяктар боттарын эки шүгдүүп, ажыктыг үүле кылын шыдаар совет кижилердир бис деп чүвени мөдереп билир ой ам келбөөн бе? Шак мындыг телепчок аныяктар-биле шыңгыы чугаалажып, оларның ортузунга кижизидилге ажылын доктаамал күштелдирип чорудары бирги эзлчегде ВЛКСМ хооркомунуң болгаш хөй-ниити организацияларының дорт хүлээлгези болур.

Ынчангаш «Аныяңдан адың камна» деп чугааны моон соңгаар-даа уламчылаар болгаш аңаа эш-өөрнүң идепкейлиг киржирин күзедим.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ *бо хүннерде*

СОРУК КИИРИП ТУРАР

СОФИЯ. (СЭТА). Совет Эвилели бисти сорук киирип, өөредип турар. Бистерни ниити эчис сорулгалар, идеалдар болгаш чүткүлдер, демниг куш-ажыл, тайбың дээш, дүшкүүрүг чорукту үзүткаары дээш, дайынның болгаш империалистиг агрессияның айыылын болдурбас дээш ниити демисел сорук киирип, каттыштырып турар деп «Земеделско знаме» солун «Интернационалчы байырлал» деп үүлүнде бижип турар. Совет ха-дуңмалар-биле кажан-кезээде кады чоруурувус дээрге-ле бистиң аас-кежиктиг салым-чолувус ол-дур. Ындыг найыралды интернационализмниң боттанныышкыны деп санап турары-даа чөптүгдүр деп, солун демдеглээн.

Чугула үе-чада

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП ТК-ның органы «Нойес дойчланд» «Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң тургустунганының 50 чылынга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын долузу-биле парлаан.

Ол солун СЭКП ТК-ның доктаалында «ССРЭ-ниң тургустунганы болгаш чедиишкинниг хөгжүлдези делегейге улуг ужур-дузалыг болбушаан, бүгү кижи төрелгетенниң социалистиг депшилгезинге чугула үе-чада болур» деп айыткан черин онзалап парлаан.

«Берлинер цайтунг» солун «Хостуг улустарның эвилели—ССРЭ 50 харлаар» деп үүлүнге СЭКП ТК-ның бо талазы-биле доктаалының тодаргай допчулалын кылып, Совет Эвилелиниң улам хөгжээни марксизм-ленинизмниң идеяларының тиилеттирбезиниң кайгамчыктыг бадыткалы бооп турарын айыткан.

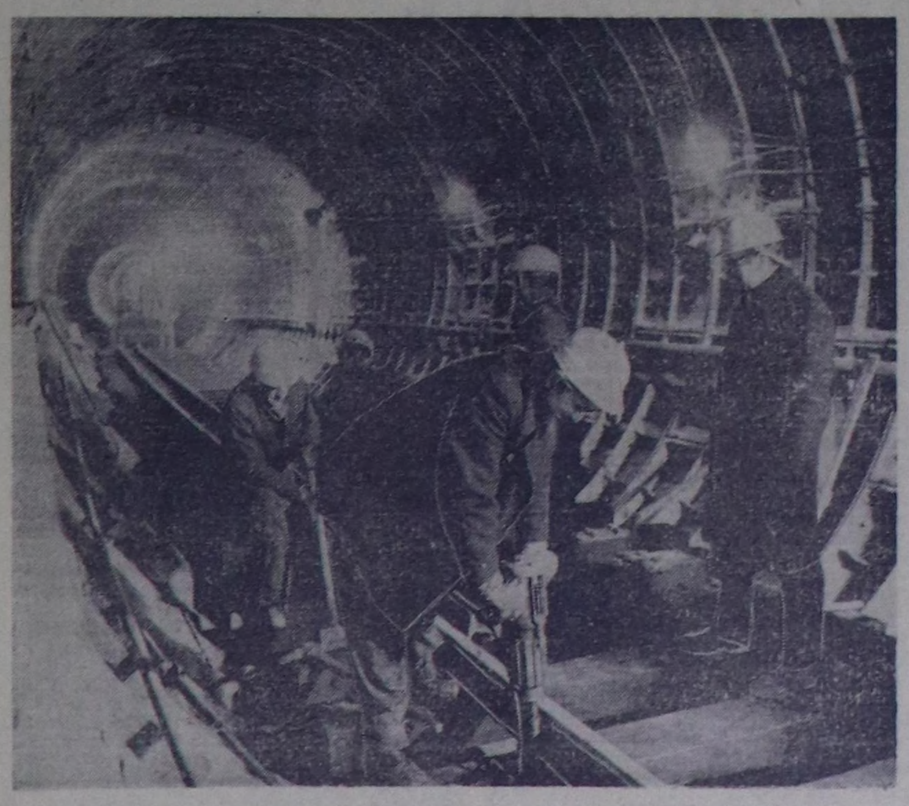

Прага метрозунуң тудуу — Чехословакияның бешки беш чылының эң чугула тудугларының бирээзи. Ооң тудуун бүгү чурт кичээнгейлиг хайгаарап турар. Метро тудугжуларының коллективи ооң баштайгы ээлчээн 1974 чылга чедир ажыглалга дужаарын хүлээнген. Ол 7,25 километр узун дурттуг шугум хоорайның сырый чурттакчылыг ийи районун тудуштурар.

Праганың метрозун совет дуржулганы калбаа-биле ажыглап тудуп турар. Чехословак найысылалдың кудумчуларының адаанда чер үттээриниң совет техниказы ажылдап турар. ССРЭ-ден барган специалистер чехословак эштерге чогуур дузаламчыны көргүзүп турарлар.

ЧУРУКТА: метро рельстерин салып турары.

ЧТК — СЭТА-ның фотозу.

«Улуг юбилейниң чылы»

ВАРШАВА. (СЭТА). «Глос Працы» солун «ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга холбаштырган «Улуг юбилейниң чылы» деп үүлүнге ол юбилей социализмниң болгаш коммунизмниң идеяларының күжүнүң болгаш амыдыралчы туруштуунуң көргүзүү болур деп бижээн.

Партияның дешилгелиг сорулгаларын амыдыралга боттандырары дээш, коммунистиг идеалдар дээш хостуг улустарның кады демиселин төөгүге бадыткап турар Советтер чуртунуң делегейге улуг ужур-дузаазын ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылы тодаргай бадыткап турар.

Чаа социалистиг ниитилелдиң күрүнеи болур Совет Эвилели делегей харылзааларының чаа хевирин база тургускан деп, «Глос Працы» солун бижээн.

Депшилгелиг күштерниң камгалакчызы

ПРАГА. (СЭТА). СЭКП-ниң удуртулгазы-биле Совет-Эвилели чаңгыс күрүнениң иштинде улустарның аразынга шуут чаа хевириниң харылзааларының боттуг чоруун кижи төрелгетенге үүгле көргүскен эвес, харын-даа оске чурттарның улустарының тускай догуннаашкынга эргелерин боттандырары дээш демиселчи бооп, бүгү делегейниң дешилгелиг күштериниң өзулуг камгалакчызы болган деп, «Руде право» солун СЭКП ТК-ның доктаалын тайылбырлавышаан, бижип турар.

Найыралдың аян-чоруу

ДАККА. (СЭТА). «Бистер Совет Эвилелинге найыралдың аян-чоруун кылып, Совет чазакка болгаш улуг совет улуска чүректиг ханызындан байыр чедирип, улуг өөрүп четтириишкинни илередир дээш чоруур деп турар бис — деп, Бангладеш Улус Республиказының премьер-министри Муджибур Рахман СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга медеглээн.—Бангладештиң улузу болгаш чазаа молчүткен бүгү улустарның хосталгазы дээш шиитпирлиг туржуп турар Совет Эвилелиниң удуртукчуларынга улуг өөрүп четтириишкинин илередип турар. Республиканың улузу боттарының хосталга дээш демиселин Совет чазактың болгаш Совет Эвилелиниң улузунуң деткип, дузалаанын кажан-даа утпас».

Чөөн-бенгаль улусту хелбээзи-биле узуткаар политиканга эң баштай удурланыышкынын илереткен Совет Эвилелинге өөрүп четтиргенин илереткеш, Муджибур Рахман ону кара-бажыңдан хостаар дээш Совет чазактың кылган күжениишкинин бедии-биле үнелээнин илереткеш, ол «Бангладешке хосталга дээш шимчээшкинни базарынче угланган империалистиг күрүнелериниң сүлчээзин сойталаарынга дузалаан» деп онзалап демдеглээн.

Ол аныяк республиканың даштыкы политиказының колкол принциптеринге холбаштыр Муджибур Рахманның медеглээни: «Бангладештиң чазаа кымга-даа каттышпазының болгаш нейтралитеттиң хамаарышпас политиказын чайгылыш чок чорудар болгаш Совет Эвилели-биле, оске-даа тайбыңга ынакшылдыг чурттар-биле кады тайбыңның болгаш улустарның хосталгазының херээ дээш, чер -кырынга демократияны болгаш социализмни тургузары дээш демисежир». Ынчангаш Бангладештиң чазаа бүгү делегейге тайбыңның эргеажыктары дээш хосталгага ынакшылдыг улустар-биле кады ажылдажылганы кылыр болгаш мөлчүгделде улустарны хостаары дээш демиселди үргүлчүлээр апаар» деп, премьер-министр айыткан.

Хөй национал совет күрүне —Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң тургустунган хүнүнден бээр бо чылын 50 чыл болур оюнга холбаштыр Муджибур Рахман Бангладештиң улузунуң болгаш чазааның мурнундан байыр чедирген.

Бангладеш Улус Республиказының баштыңы түүнелинде мынча дээн: «Совет Эвилелинге аян-чорук Совет Эвилели-биле Бангладеш Республиканың аразынга бот-боттарын билчир чорукту болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынга, найыралдыг ийи чурттарның удуртукчуларының аразынга хууда харылзааларны тургузарынга идиглиг болурунга идеген турар бис».

Абдус Саламның интервьюзу

БЕРЛИН. (СЭТА). Бангладештиң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Абдус Салам АДН агентилелдиң корреспондентизинге интервьюзунга «амгы үеде Бангладештиң Коммунистиг партиязының кол-ла сорулгазы дайынга болгаш шеригниң үүлгедиишкиннеринге хоозураттырган чуртту катап тургузарынче улустуң чогаадыкчы күжүн мөөңнээри болур» деп чугаалаан. Ол ышкаш профэвилелдерни чаңгыс аай организация кылдыр сырый каттыштырар болгаш ажылчыннарның, тараачыннарның база студентилерниң чаңгыс аай хөделиишкиннерин чедип алыр ажылды база чорудуп турар. Партия чазактың чорудуп турар чаартыкчы программазын деткип, ону чурттуң ажылчы чоннар массаларының эрге-ажыктарынга таарыштыр боттандырып чорудары дээш демисежип турар.

Великобританияда консерваторларның чазаа ажылчы чоннарның эргелеринче монополияларның шаап халдаашкынынга улам дузалап, мурнуу-африка расистер-биле дем каттыжып, Соңгу Ирландияда ханныг дерани үүлгедиглерни үүгедип турар.

(Солуннардан).

Бүүзөледе англи кижи.
«Морнинг стар» солундан алган чурук.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Пекинде ужуражыышкыннар

Февраль 21-ден 25-ке чедир АКШ-тың президентизи Р. Никсон КУР-нуң найысылалынга чугаалажыышкыннар кылган. Ооң мурнунда-ла ол чугаалажыышкыннарның утказы шыңгыызы-биле чажыт болур дугайын дугурушкан турган. АКШ-тың президентизи КУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лай-биле дөрт катап үргүлчүлелдиг ужуражыышкынны база кылган. Ооң-биле чергелештир АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс биле КУР-нуң даштыкы херектер министри Цзи Пэн-фейниң чугаалажыышкыннары база болган.

«Тайм» журналдың бижээни-биле алырга, чугаалажыышкынларга түүгле америк-кыдат харылзааларның эвес, харын-даа Азияда байдалдың дугайында болгаш өске-даа айтырыгларны база чугаалажып көрген. «Мооң мурнунда Кыдат американнарның Азиядан үнүп чоруурун негеп турган болза, ам АКШ аңаа чамдык рольдарны ойнаар ужурлуг деп күзеп турарын» «Эй-Би-Си» дээр америк радио-телевидение компаниязының тайылбырлакчызы айыткан.

АКШ-тың президентизи Р. Никсон февраль 26-да Кыдаттың мурнуу районнарынче ужудуп чорупкан.

(СЭТА).

Анджела демиселин үргүлчүлеп турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Анджела Дэвис кара-бажыңдан хосталган соонда Сан-Хосеге болган баштайгы парлалга конференциязында «Каттышкан Штаттарда политиктиг үзел-бодалы дээш хоругдаттырганнарны хостаарының демиселин күштелдирериниче» кыйгырган.

Ооң чугаазын чыылганнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. «Бо болза бүгү улустуң тиилелези, бо тиилелге политиктиг үзел-бодалдары дээш кижилерни билдинмес үзүн хуусааларда кара-бажыңга чажырары бо хүннерде болдунмас дээрзин бадытыап турар-дыр» деп Анджела чугаалаан.

Анджеланы түр хостаан чорук «ону хостаары дээш демиселге баштайгы чугула тиилелге болур» деп АКШ-тың Компартиязының чиңгине секретары Гэс Холл Нью-Йоркка медеглээн.

Дөскел чок ЧҮРЕК

«Элегес» совхозтуң директорунуң өрөөлинде олур бис. Хүннүң чырык, чылыг хереллери соңгаларның кылаң шилдерин өттүр дээн, өрөөл иштин улам-на чырыдып, омак-хөглүг болдуруп тур. Галина Макаровнаның ындазында эрестиг, чугаакыр деп чүвеи-даа кончуг. Ол совхозунуң ажыл-ишинин, күш-ажылчы кижилериниң дугайында кандыг-даа мактаныышкын чокка чөпүт-ле шынын чугаалап олур. Атсураглыг механизаторларындан эгелээш, улуг дуржулгалыг хойжуларынга чедир, школачы уруг-дарыгдан эгелээш, уттундурбас чаагай ишти бүдүрүп турар башкы, эмчи интеллигенцияга чедир, он-он кижилерни чанында бо көрүп олурары дег, адан чугаалагылады.

— Олар эвес болза, бөгүнгү бистиң «Элегес» совхозувус мындыг шапкын хөгжүлдеш кайын чедип азыр. Кайгамчык эрес кижилер. Амыралды чүрттап-даа, үнелеп-даа билир кижилер — дээш, директор Галина Макаровна Зверева ана хөрөө хостуг-шөлээн апарган, боданып олур.

Оон Галина Макаровна мынча диди:

— Бисте Чал-Кежиг салбырының удуртукчузу бар. Оон адын Владимир Ширяев дээр. Ол амыдыралды хандыр билир, кезээде акылдың бергезин дөлээн чоруур кижи. Улус ону кончуг-ла хүндүлээр. Өзулуг коммунист кижиниң бедик мөзү-шынарын оон бөгүнгү ажыл-амыдыралындан көрүп болур...

Ортумак сыныг, ак шырайлыг, шевергин, кырлагар думчуктуг эр эртеин кончуг хойжу Уин-оол Андреевич Базун-оолдуң аалынга халдып келген. Хойжулар кажаазында хөлөөн турган.

— Экии, төрелдер!— деп, Владимир Кириллович хойларга сиген каап бериш турган улусту эөлдек мендилээн.

— О-о! Владимир Кириллович келген ышкажыл. Экии, дарга!— дээш, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Базун-оол даргазының холун дыңдыг туткан.— Эртежиндерни але?

— Кып адакталып бар-даа чыдар болза, арай дүвүренчиг-дир. Кылыр ажыл-ла хөй. Хойжулар силер дүне-даа, хүндүс-даа удувас болгай силер. Байгы-ла сагыжыдар малынарда болгай. А мен салбыр удуртукчуу болганымда, хамык малчыныарым дугайында бодаар ужурлуг мен. Черле кайы хире тур силер, Уин-оол Андреевич?

— Бисте чүү боор, дарга. Хоювус хүр кыштан тур. Силер ыындаа маңаа чораанындан бөөр бир неделя хире болду. Эки тур бис.

— Хойларынар апрельде ооллан эгелээр ийик бе?

— Ийет, ыңдыг.

Владимир Кириллович ажык кажаада сигеп чип турган хойларның аразынче кире бергеш, оларның иштин күш-дөңгелин сонуургап көрген. «Маадырның хойлары черле шыырак-тыр эвеспе. Ортумактан ажа дүжүп турар күштүг. Шупту боос хойлар ышкажы». Өөн улуг аргадуржулгалыг болгаш, эки сыттуг олар-белчиирлерге таарыштыр кадарып, одекке белгеш, немелде чемнерни чип турар-дыр болар» деп иштинде бодааш, бир хойнуң хаваан сүйбагылаашы, аңаа сигеп сунган. Хой ону таныыр түве дег, сигенни амданнаныр чий берген.

Владимир Кириллович черде ыңдыг чаныг. Мал эмчизи тускай эртемниг кижи болгаш, хойжуларның ыштаанга келгеш, хойларны, оларның оолларын шинчилээш туруптар. «Дидиг амытан дириг амытан-на болгай. Өөн кижи сагын салбас болза, олар ашчутка-даа таваржып болур. Оон кедерезе аарын эгелээр. Ынчангаш хойжу кижи кадарган малын доктаамал хайгаарап көөр ужурлуг. Хоюларны үргүлүү хайгаарап көрүңер» деп, ол бо-ла чагыг берген турар.

— Хоюңар хүр кыштап турар-дыр. Чап хураганнар тургузар кажааларыңарны кавчаар кылып алган силер? —дээш, салбыр удуртукчузу база сонуурган көрүп эгелээн.

— Хураганнар тургузар кажаа бүрүп белен. Оларга баглаар номерлер безин бар ийин—деп, хойжунуң кадайы Солдат Чечековна харыылаан.

— Хоочун хойжулар ыңдыг болур ужурлуг. Өске улус силерден үлегер-чижек алыр апаар—дээш, Владимир Кириллович хөглүг каттырган.

Бис база-ла Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Уин-оол Андреевич Базун-оолдуң аалынга чеде бердивис. Владимир Кириллович Ширяев-биле аңаа хой чүүлдер дугайында чугаалашкан бис. Ажылынга кызымак, биче сеткилдиг бо кижи совхозунуң экономиказының улам бурунгаар хөгжүлдеан дээш, чонвуң чаагай амыдыралы дээш карак кызыл ажылдан турар. Ол «Элегес» совхозка 1956 чылдан бөөр үүктел чок ажылдап келгеш. Чүгле Чал-Кежиг салбырның удуртукчузунга безин он ажыг чыл болгаш. Боду мал эмчизи тускай эртемниг. Ынчангаш совхозунуң хоюнуң уксаазын экижидер, оон ап турар продукцияның бот-үвезин чигедир, ону орулгалыг болдурар дээш, совхозтуң тускай эртемниглери-биле кады улуг болгаш хой талалыг ажылды ыштан.

«Элегес» совхоз шөөр малдың уксаазын экижиткен болгаш оон улуг орулганы киириш ап турар. Бо чаагай ажыл-херекке Владимир Кириллович улуг-хуузу бичее эвес.

— Бистиң совхозувус бот-орулга-чарылгада ажылдап турар. Ынчангаш бүгү-ле чүвени экономиканың ажыктыын барымдаалап кылып турар бис. Мурнунда чылдарда бистиң бригадирлериис, кадарчыларывыс бот-орулга-чарылга деп чүвени орта билбес, херекке албас турган — деп, ол чугаалады.—Ам дээрге «орулгалыг», «карылгалыг» деп состерни олар кымдан артык билир. Улуг-биче-даа ажылды кылырда, оон алыр орулга кайы хирел азы оон үнер карылга кандыгыл деп чугаалажыр-дыр. Үениң бурунгаар сайзырап бар чыдары ол ышкажыл. Кижилериниң экономиктиг билиги улам хамыдаан.

Чал-Кежиг салбырда он алды кыштагда хойжулар боттарының малын кыштадып турар. Оларның малы хүр. Салбырның удуртукчузу Владимир Кириллович хойжуларның амыдырал-чуртталгазынче улуг кичээнгейни салган. Автолавкалар малчыныарга чогуур үеэинде барын турар. Суг, мал чеми соортур машиналар кыштагларга үүктел чок баар.

Владимир Кириллович Ширяев колхозта улусчу контроль болуунуң даргазы. Ынчангаш ол амгы үеде бүгү кичээнгейни кыштан малды хүр ажырарынче, часкы хову ажылдарынга белеткелди эки чорударынче угландырган.

Ажылынга кызымак, толептиг мөзү-шынардыг бо коммунист совхозтуң ажылчыныарының бедик хүндүлелин чедип алган. Ол СӨКП Таңды райкомунуң бюро кежигүнү. Ажыл-ишчи бүдүштүг болгаш, партия райкомунуң бюрозунга удаа-дараа чугаалажып турар айтырыгларга идепкейлиг киржип, ону амыдыралга херек кылында. Боттандырар дээш амыр-дыш чок ажылдап турар. Партия райкомунуң бюро кежигүнү болуру улуг, харыысалгалыг хүлээдге. Ону Ширяев ак сеткилдиг күүседип турар.

Партияның дайынчызы Владимир Кирилловичниң дугайында моон-даа хой чүүлдерни биижип болур. Ынчалза-даа амдыысында маңаа доозуп каалы. Төрээн чуртунуң, совет чонунуң чаагай чоруу дээш ажылдап, чурттап чоруур өзулуг коммунист ыңдыг болур ужурлуг.

Хөвекмей ОЙДАН-ООЛ.

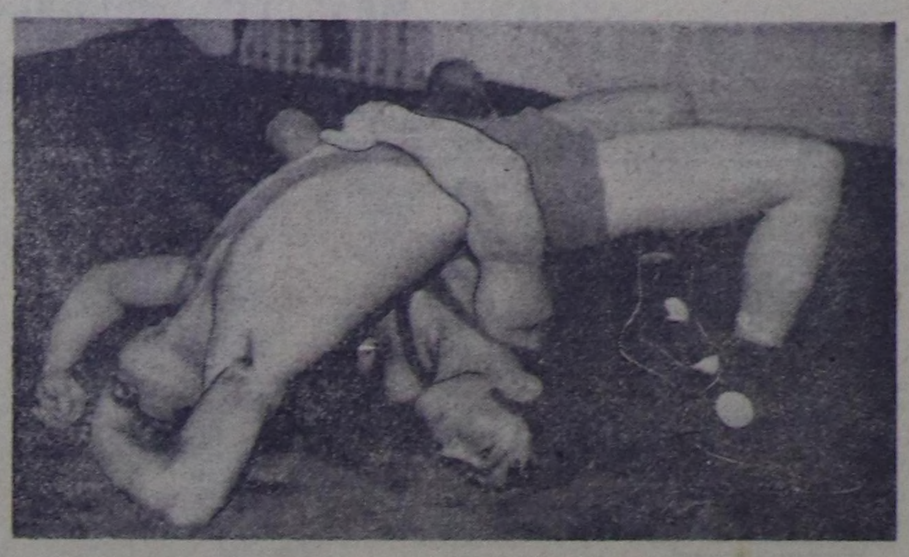

Кызылда күрүпениң педагогика институдунда хол-боомбүү, баскетбол, теннис, хаак, чаңк атлетика, хостуг күреш секциялары доктаамал ажылдап турар. Келир үениң башкылары — студентилер хостуг үеэинде спорттуң ол хевирлеринде идепкейлиг киржип турар.

ЧУРУКТА: хостуг күрешке бирги разрядчылар Николай Хайдан-оол биле Николай Монгуш хевис кырында.

Б. ЧОЙГАННЫҢ фотозу.

Түннел маргылдаа эгелээн

Профэвилелдерниң XV съездизинге тураскааткан профэвилел-комсомолдуң хаак крозунуң үшкү чадазы — республиканың түннел маргылдаазы дүүн Кызылдың Хербис даанда хаак базазында 11 шакта ажыттынган.

Маргылдааның кол судьязы Ч. А. Удумбара республиканың түннел хаак крозунга киржири-биле 14 команданың 140 хире спортчузу белен чыскаалышканын оргкомитеттиң даргазы, областың профэвилелдер чөвүлелиниң секретары С. Д. Кировка рапорттаан. Ол республиканың шыырак хаакчыларынга байыр чедирип, спортчу чедишкиннерлиг болурун күүзүн.

ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары А. А. Романовка сөс берген. Профэвилел-комсомолдуң хаак крозунуң бирги, ийити чадалары үлетпүр бүдүрүлге, туруг коллективтериге, школаларга, өөредилге болгаш албан организация черлериге эрлээн организастыг эртиш, аңаа дыка хөй хаакчылар киришкенин ол демдеглээн. Маргылдаалар Кызылга, Хову-Аксыга, Барыын-Хемчик районга болгаш өске-даа черлерге массалыг эрткенин эш Романов чугаалаан, кроссте киржип турарларга чедишкиннерни күүзүн.

Профэвилел-комсомолдуң түннел маргылдаалының түрүн Совет Эвилелиниң Күрүне гимнизинниң аялгазы чаңгыланып турда, Бай-Тайга болгаш Улуг-Хем районнуң төлөөлери көдүрген.

Республиканың хаак крозунда киржип келгеннериниң аразында Семен Бай-Кара, Анатолий Глухов, Владимир Куксаа (Хову-Аксы), Юрий Зрянов, Михаил Григорьев (башкы учлаңнези), Мария Тамдын-оол, Виктор Иргашов (педагогика институду) ышкаш өөрөшкилдиг спортчулар бар.

Маргылдаа уламчылаан турар.

Т. ХЕРТЕК.

АК-КӨК ЭКРАНГА

ФЕВРАЛЬ 27-ДЕ
МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылганың программазы. 12.05—Соолгу медээлер. 12.15—Школачыларга. «Будильник». 12.45—«Кадык-шылга». Эртем-тайылбырлыг программа. 13.15—Фильмин—уругларга. «Өскертир көрүүчүктериниң хаан чери». Уран-чечен фильм. 14.30—Улустуң чогаадыкчы чоруунуң Бүгүзвилел фестивалы. Кыргыс ССР. Фрузеден дамчыдылга. 16.00—«Кижи болгаш хоойлуу».

КЫЗЫЛДАН

16.30—«Аныяк ленинчилер». Школачыларга дамчыдылга. 17.00—Уругларга дириг-чуруктар. 17.10—Симфония оркестриниң концерти.

МОСКВАДАН

17.45—Соолгу медээлер. 17.50 — «Кыланнаашы хем» «Вадвиженка» Уран-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. 20.00—Бокс талазы-биле делегей маргылдаазы. Минскиден дамчыдылга. 21.30—21.40—Чапсар. 21.40—Кинопанорама. 23.10—23.40—«Ye». Информастыг программа.

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. 19.15—Уругларга фильм. «Союз—9» корабльдиң экипажы. 19.25—«Экономиктиг билиглерни—бүгү ажылчы чоннарга». Дамчыдылга. 19.40—«Кино аянчорукчуларның альманагы» Киножурнал. 20.00—«Улусчу контроль». Дамчыдылга. 20.30—Улуг улустарга дириг чуруктар. 20.40—«КАИ экраны» Дамчыдылга. 20.50 — «Шимчэшкиниң айыл чогу—кижи бүрүзүнүң хөрөө». Кыска кино. 20.55 — Телемедээлер. 21.10 — «Оң бөр». Тываның Хөгжүм-шили театрының шинзи.

МОСКВАДАН

22.55—Дамчыдылганың программазы. 23.00—Футбол талазы-биле ССРӨ кубогу. 1/16. финал. «Динамо» (Москва)—«Шахтёр» (Донецк). 2-ги үеэи. Сочиден дамчыдылга. (Бижидилге). 23.45—Информастыг программа. 00.15—01.40—Хоккей талазы-биле ССРӨ чемпионады. ЦСКА—«Динамо» (Москва). 2-ги болгаш 3-кү үелери. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң спорт Ордузуңдан дамчыдылга.

АГААР

Бөгүн республикага булуттаар, чагбас. Барыын угланыышкынны хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 8—13, өскелерге 15—20 градус соор.

Кызылга шөкар бүдүттаар, чагбас. Хаттың күжү кошкак болур. Агаарның температуразы 13—15 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

СОЛДАТТЫҢ ЫРЫ

Сөзү болгаш аялгазы Б. ЧАМБЫТТЫЫ.

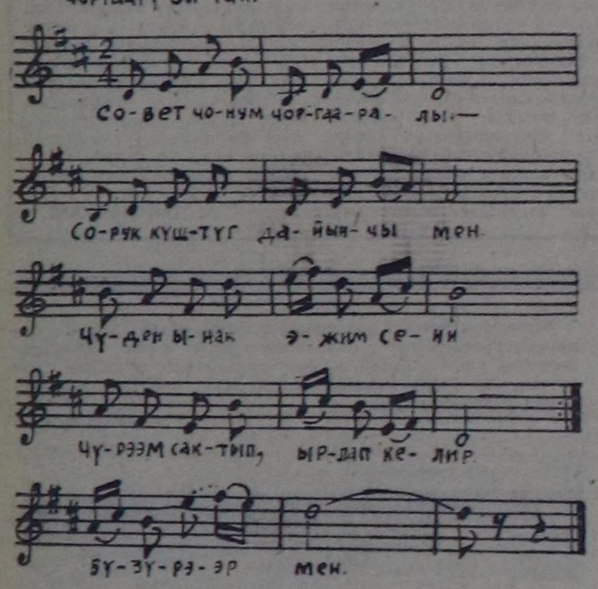

Совет чонум чоргааралы —
Сорук күштүг дайынчы мен.
Чүден ынак эжим сени
Чүрээм сактып ырлап келир.
Сээн чаңың сиңген болгаш,
Сеткилимниң хаңылында
Чуртталгамның оруун шимээн
Чүрүмээлы болуп чор сен.
«Салымымга доңнаштынган
Сарыым сени утпас мен»— деп
Чоруур дүшта соглаңнаңге
Чоргаарлавып, бүзүрөөр мен.

Уран шевер кижи

Кызыл чурттуг, 30 харлыг Леонид Пастухов дашты, ыяшты-даа, шилди болгаш демирни-даа тудуп алганда, узаныр-чазангаш олурып бөөр. Ол мырыңай хөнзиг, дыка нарын самоварны база кылган. Оон кезектерин — халывын, хоолайын, эмнекиин, тудаларын дыка уран-шевер, нарын кылганы магаданчыг. Леонид дыка чуга демирден хөнзиг аптараны эптеп, оон угулаларын сиилбип каан.

Механизация эргелелиниң токары Леонид Пастухов тудуг кранларын, бульдозерлерни, экскаваторларны сөптеп турар.

Мастер амгы үеде ССРӨ-ниң 50 чыл оюнга уткуштур делегелгени белеткеп турар.

М. ХУНКАЕВ,
СӨТА-ның корр.

АДЫШ ЧАСКААШКЫНЫ ҮЗҮЛБЕС БОЛЗУН

Кежеге ажыттынган... Сценага концерттиң чардакчызы Галина Ондар үнүп келгеш:

— Эргим көрүкчүлер! Чедер суурнуң чаа кварталының чурттакчыларының мурнундан оларның төлөөлери, боттывыңгыр уран үүл бөлүмүнүң киржикчилери бистер силерге изиг байыр чедиргенивисти хүлээп ап көрүңер — деп откут тода чугаалаан, концертти эгеледи. Бо дээрге Таңды районда «Типделге» совхозтуң Культура бажыныңга чоокта чаа болган концерт-тир.

Совхозта партком биле ажылчын комитединиң январьда болган каттышкан хуралында:

ССРӨ-ниң тургустунганындан бөөр 50 чылынга турасказадыр кудумчу, квартал болгаш чамдык школа, сүт-бараан фермалары, өөредилге комбинады, автогараж-биле машина-трактор мастерскаязы кады дээш өске-даа шупту 10 коллективтиң концертин ангы-аңгы көөр шиитпирни үндүрген. Коллективтериниң концерт көргүзер хүнниң айыткан. Концерттиң шынар байдалын шылган көөр. Чедер школазының музыка башкызы Надежда Монгушовна Севенге даргалаткан тускай жюри комиссиязын бадылаан.

Жюри комиссиязының кежигүннери хүлээп ап турары концерт бүрүзүн шыңгыы «шиидип», оларның массалыын, хевин көрүп, номер бүрүзүнүң чедер, четпезин демдеглеп турар.

Шиитпир үнген хүндеп эгелеп Культура бажыңына, конторага, школаларга концерт белеткели калбарган. Чаа кварталдың концерти болган хүнге чедир 4 коллектив уран талантызын чоңга бараалгаткан. Үнгүлээн концерттериниң программаларының янзы-бүрү болуп турары, амыдырал-биле холбаалыы, чурттакчы чонун аңаа массалыг киржип турары демдеглексенчиг өөрүнчүг үүл болур.

Матерриалдың эгелинде бижээнивис чаа кварталдың чурттакчыларының концертиниң чамдык эки чүүлдерин демдеглээри черле чугула. Валя Монгуштуң Чечен биле Белекмаа деп операдан үзүндүзү, сүт-бараан фермазында кадарчы Боржак Орус-оолдуң «Сеңи черле тыпкай-ла мен», Рая Оюннуң «Чылан шөкар аъдым» деп моол ырыны күүседкени болгаш Монгуш Хойлактың чоглатканы «Минишкин» деп шулүүн Александр Ондарның чугаалааны дыка эки болган. Ол ышкаш ооллар болгаш кыстар ансамбльдериниң ырыларын көрүкчүлер үргүлүүлеп, адыш часкаашкыны-биле үлөөн.

Ам бо хүннерде концерт көргүзүүлери үргүлүүлеп-шаан. Эң шилиндек номерлериниң түүнел концерти март 8-тиң бүдүүзүнде болур.

Адыш часкаашкыны үзүлбес-де болзун!

С. ТАС-ООЛ.

Таллиниң «Текстиль» деп фабриказының кылыш үндүрүп турары дорт чүүл хевиннерге чоокта чаа күрүнениң Шынар демдээн тывыскан. Ол чылдың-на 25 мың дөрбелчин метр хевиннерни бүдүрүп үндүрүп турар.

ЧУРУКТА: пос-таавычылар Карин Тоомемаа болгаш Моника Акерта олар Шынар демдээн тывыскан хевиннерни көргүзүп турлар.

П. КУЗНЕЦОВТУҢ фотозу. (СӨТА-ның фотохрониказы).

ХОСТУГ ҮЕ БОЛГАШ КИЖИЗИДИЛГЕ

Совет күрүне бүгү чоннуң культураның өөлдезин хаңызы-биле сонуурган, бо чугула сорулганың күүселдезин боттандырар дээш хөйну кылып турар. Чуртта 50 миллион уруглар өөренип турар ийити эртем школаларындан адгыда, көдээниң болгаш хоорайның 3 миллион 925 мың аныяктары өөренип турар 15731 ийити билиг школазы база бар. Совет Эвилелинде 128.036 массалыг библиотека бар, ында номнарның саны 1309979 мың. Чүгле 1970 чылда Совет Эвилелинге пом үндүрер черлер 1362 миллион экземпляр номнарны үндүргеп. Ол-ла чылдың дургузунда 547 профессионалдыг театрларга 111 миллион көрүкчүлер чораан, а 157 мың кинотеатрларга 4 миллиард 625 миллион кижи кино көргеп болуп турар. 1144 музейлериниң залдарынга (1970 чылда) 103 миллион кижиниң чорааны оларның кайы хире сонуургаанчының хереченлеп турар. Хоорайларда болгаш көдээде 134020 клубтарда боттывыңгыр уран үүлдүң 310276 болгүмнери бар.

Хостуг үениң айтырыы ам бүгү ийитилелдиң кичээнгейин хаара тудуп турар айтырыгларның биредзи апарган. Ол дугайын эртемденнер, журналистер, чогаалчылар чугаалажып турар.

Карл Маркс хостуг үени угаан сайзырадыр делгем кылдыр санаан чораан. Чүгле социализм үеэинде ол «делгемни» чөптүг, долу ажылаар арга бар апарган. СӨКП-ниң Программазында улустарның хостуг шагы хөй-ийитинин ажылынга, угаан-бодал, хан-дамыр сайзыралынга, эртем-техниктиг болгаш уран-чечен чогаадылга кылыр чорукка ажыглаттынар апаар деп бижээн.

Социализм үеэинде культурлуг деңнелге кижилериниң бот сайзыралынче кичээнгейни чугулаан салырын негеп турар. Школа, театр, кино, библиотека, клуб, культура бажыңы, радио, парлалга, телевидение кижилериниң идейлиг кижизидилгезинге болгаш сагыш-сеткил талазы-биле байыырынга улуг рольду ойнаарлар.

Совет ийитилелге дыштанылганың айтырыынче кичээнгейни кеззеде салып келгеп. Ынчангаш бо дээрге чаа айтырыг эвес. Тоогу талазы-биле берге байдалдар турганындан ону чогуур деңнелинге чедир шиитпирлеп шыдаваан турган. Ам чонуң амыдырал байдалының деңнела бедип келгеп үеде культурлуг дыштанылганың дугайында айтырыг чугула чүүлдериниң биредзи апарган. Чүгле аңаала бир хөглөшкин эвес, а кижини байыдып, аңаа чаа-чаа күштү неметтер, өөрүшкүлүг дыштанылганың дугайында чугаа мында чоруп турар.

Хостуг үениң көвүдеп турары Маркстың чугаалап турганы ышкаш чаагай үүле бүдүрер үе апар чыдарын амыдырал бадыткап турар. Совет кижилер, эң ылаңгыя аныяктар хостуг үеэин колдуундала өөренирингге, хөй-ийити болгаш чогаадыкчы ажыл кылырынга, уран үүлге, чөптүг дыштанырынга ажыглап турарлар.

Социалистиг ийитилел аныяктарның кижизидилгезинге, оларның идепкейин бедиринге, өөредилгезинге, эстетиктиг болгаш сагыш-сеткил талазы-биле өзүлдезинге хөй күштү, кичээнгейни салын келгеп. Ол чаагай сагыш салыышкынның түүнелинде совет аныяктарның амыдырал чуртталгазы, өөредилгези, хөй-ийити ажылы, номнар, журналдар, солуннар, боттывыңгыр уран үүл, спорт-биле ханы холбаалыг.

Совет эрге-чагырганың чылдарында эр улустуң өөредилгэ чарыгдаар үеэи барык дорт катап, хөрөөжен улустуң ийиден ажыг катап өскен. Дайын соолүнде чылдарда эр улустуң кино болгаш театр баары 10 катап, хөрөөжен улустуң 12,5 катап өскен. Амгы үеде солун, журнал, чечен чогаал номчуур, хөй-ийити ажылы, күш-культура кылыр үе дыка хөй апарган.

Коммунизмни тургузуп турар үеде хөй-ийитиге, эртемге, техникага чогаадыкчы ажыл онза үнелиг болур. Бо бүгүнү боттандырып кылын туда кижи үүле хереглекчи эвес, а чогаадыкчы болуп турар. Кижилер боттары-даа өзер, өскелерни-даа байыдар арганыг апаар. Янзы-бүрү коллективтериниң бот-тывыңгыр уран үүл коллективтеринде 23 миллион улут, биче улус киржип турар. Шин көргүзериниң эки дээн коллективтер улусчу театрлар кылдыр өзе бөөр. Ам ыңдыг театрларның чуртта саны 700 ажыг (профессионалдыг театрлар 500 ажыг дээрээ чугаалап кагза ажырбас). Улусчу театрлар дээрге бот-тывыңгыр уран үүлүге эң дээди чада болур болгаш оон артистериниң ойнаары аңаа артистер-биле домейлежип турар апаар.

Хостуг үениң көвүдүн аныяктарның билигке сундугарынга улуг идиг болган. Совет Эвилелинде кежээки болгаш бот өөредилге дыка калбаргаан. Социологтарның санаалары-биле азырга үш аныяк кижиниң биредзи-ле хостуг үеэин өөредилгэ ажыглап турар.

Аныяк совет ажылчының амыдыралынга пептерээн ыңдыг бир чижекти көрүп көрээщер. Бир чыл бурунгаар СӨКП-ниң XXIV съездинге үүе чугаалап тура Запорожьениң Серго Орджоникидзе аттыг металлургия заводунуң кан эзилдиркизи Евгений Проскурин мынча дээн: «мен заводка чүгле алды класс эртемниг келгеп мен. Бисте таарыштыр турусканы байдал, улуг эштериниң сүмези, оларның дүзаазы болгаш сагын салыышкыны мөнгэ ортумак школаны доозарынга дузалаан, а 1968 чылда техник-металлургтуң дипломун алган мен. Шак ыңдыг орук бистиң дыка хөй ажылчыныарывыстың оруу болур. XXIII съездиниң соолүнде бистиң заводувуска ортумак, ортумак-техниктиг болгаш дээди эртемниг ажылчыныарның саны 22 хуу өскенин чугаалаар херек».

Маңаа ыңдыг фактыны сактын чугаалаары артык эвес. 1936 чылда ССРӨ-ниң аар үлетпүрүнүң чамдык адырларынга 25 харга чедир аныяк ажылчыныарның ортузунга шинчилел ажылы кылып чоруткан. Ынчан машина тудуунуң үлетпүрүнге ажылдап турганнарның 0,4 хуузу бижик билбес, 13,5 хуузу доду эвес ортумак эртемниг, чүгле 3,4 хуузу ортумак школа дооскан болган.

Тоогу талазы-биле хөй эвес үе эрткен. Социологтар Челябинск областының 44 улуг дээн үлетпүр черлериниң шинчилел ажылын кылып чоруткаш, оон түүнелин үндүргеп. Сески беш чылда (1966—1970 ч. ч.) 30 харга чедир аныяк улустуң эртеми ыңдыг болган. 1970 чылда айтырган 74525 кижиниң 4,3 хуузу 4 класс дооскан, 32,7 хуузу он чыл школазын дооскан болган. А ийитизи-биле 1970 чылдың эгезинде ССРӨ-ниң үлетпүрүнге ажылдап турар ажылчыныарның 60 хире хуузу доду эвес ортумак (8 класс) эртемниг болу берген.

Хостуг үениң эвээн эвес кезээ улусчу университеттерге опаазын турар. Олар водоодe-даа, хоорайда-даа хойуу-биле пептерээн. Ам ыңдыг университеттериниң саны 22 мың аткан, а дыңнакчылары дорт чартык миллион кижи.

Бо бүгү фактылар социализм үеэинде хостуг үе кижиниң бүгү тала-биле сайзыраарынга улуг идиг болур дээрзин база катап бадыткан турары бо.

А. АРНОЛЬДОВ,
профессор, философия эртемниериниң доктору.
(ПМА).

КИНО

ФЕВРАЛЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЗЫ»: «Москва чоогунга немец-фашистиг шериглерни чылча шаңканы» 12, «Россия империязының дужулгезин азы база катап туттурбастар» (4-ги, 2-ги кезектери) 9.20, 13.10, 15.45, 18.20, 20.55 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аршин Мал-Алан» 11.50, «Кызыл сал» (1-ги, 2-ги кезектери) 17.20, «Нина» 10, 13.40, 15.30, 20.15 шактарда.

«ПИОНЕР»: Уругларга дириг-чуруктар 9, 13, «Полктуң оглу» 10.25, 16.30, «Солдат фронтудан оон келген» 16.30, 18.30, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Фархадтың маадырлыг чоруу» 9, 11.40, «Хуулгаазын кафтан» 13.20, 17, «Анжелика болгаш король» 15.10, 18.50, «Кашмирге ышкаш» (1-ги, 2-ги кезектери) 20.40 шактарда.

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЗЫ»: «Үш хереченг» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Солдат фронтудан оон келген» 15, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Россия империязының дужулгезин азы база катап туттурбастар» (1-ги, 2-ги кезектери) 9.20, 12.40, 15.20, 18.20, 20.55 шактарда.

«ВОСТОК»: «Истекчи, мен...» 15, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, баңын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация, база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин чанында Тыванын ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС 00248